

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Bakalářská práce

2021

Dávid Kováč

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

**Politické aspekty postavenia maďarskej menšiny na
Slovensku v rokoch 1989–1998**

Bakalářská práce

Autor práce: Dávid Kováč

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kocián

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. mája 2021

Dávid Kováč

Bibliografický záznam

KOVÁČ, Dávid. *Politické aspekty postavenia maďarskej menšiny na Slovensku v rokoch 1989–1998*. Praha, 2021. 46 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jiří Kocián.

Rozsah práce: 84 059

Anotácia

Predložená bakalárska práca sa zaoberá skúmaním vývoja politického postavenia maďarskej menšiny na území južného Slovenska od roku 1989 do roku 1998. Cieľom práce je priniesť detailný pohľad na politické aspekty života maďarskej menšiny v tomto období s dôrazom na politické strany a reprezentáciu tejto menšiny v slovenskej politike. Prvá kapitola predstavuje kontext, v ktorom sa maďarská menšina na Slovensku nachádzala a vymedzuje niektoré dôležité pojmy. V druhej kapitole je predstavený pohľad do vnútra politickej reprezentácie maďarskej menšiny. Sú tu prezentované strany a hnutia spolu s ich predstaviteľmi a ideologickým a programovým vymedzením. V tretej kapitole je predstavený politický kontext, v ktorom sa maďarská menšina na Slovensku nachádzala s dôrazom na menšinovú politiku slovenských vlád a predstavenie základnej legislatívy, ktorá upravovala postavenie maďarskej menšiny. Štvrtá kapitola sa zaoberá medzinárodným kontextom tohto obdobia, ako sú bilaterálne slovensko-maďarské vzťahy a záväzky plynúce z medzinárodných zmlúv, ktoré vplývali na postavenie maďarskej menšiny.

Annotation

Presented bachelor thesis analyses the development of the political position of the Hungarian minority in Slovakia from 1989 to 1998. This paper presents a detailed view of the political aspects of the life of the Hungarian minority, such as political parties and representation, in Slovak politics. The First chapter describes the context of Hungarian minority in Slovakia. The second chapter treats the sight to the interior of the political representation of the Hungarian minority. It presents political parties and movements together with their significant representatives, ideological orientation and programme objectives. The third part deals with the political context of the Hungarian minority within Slovak politics, with the emphasis on the minority policy of Slovak governments and basic laws regarded to the Hungarian minority. The Fourth chapter treats the international context as, for instance, bilateral Slovak-Hungarian relations and obligations resulting from international treaties.

Kľúčové slová

Maďari, Maďarská menšina, Slovensko, Československo, politické strany, legislatíva, menšinová politika, 90. roky 20. storočia

Keywords

Hungarians, Hungarian minority, Slovakia, Czechoslovakia, political parties, legislation, minority policy, 1990s

Title

Political aspects of the position of the Hungarian minority in Slovakia in 1989–1998

Obsah

1 Vymedzenie pojmov a kontext maďarskej menšiny na Slovensku	5
1.1 Vymedzenie pojmov	5
1.2 Kontext maďarskej menšiny na Slovensku	7
2 Maďarské politické strany na Slovensku a ich program	12
2.1 Obdobie od pádu komunizmu po rozpad federácie	12
2.2 Obdobie tretej vlády Vladimíra Mečiara	17
3 Politika slovenských vlád v oblasti menšinových práv	19
3.1 Obdobie 1989–1992	20
3.2 Obdobie 1992–1994	23
3.3 Obdobie 1994–1998	28
4 Medzinárodný kontext: politika Maďarska, bilaterálne slovensko-maďarské vzťahy a medzinárodné záväzky týkajúce sa maďarskej menšiny na Slovensku	30

Úvod

Táto práca sa zaoberá detailným pohľadom na politickú rovinu života maďarského obyvateľstva na území Slovenska v období, ktoré sa začína pádom komunistického režimu v Československu v roku 1989. Následnou transformáciou politického a ekonomického zriadenia a prechodu k demokracii a trhovému hospodárstvu sa vytvorili podmienky na otvorenie problematiky postavenia národnostných menšín. Dôležitým medzníkom tohto obdobia je aj rozpad Československa a vytvorenie dvoch samostatných republík, Českej republiky a Slovenskej republiky, ktoré dostali názov podľa väčšinového obyvateľstva, ktoré na ich území žije.

Toto obdobie je spojené so zmenou a adaptáciou národnej identity v reakcii na novú situáciu spolu so zvýšeným výskytom nacionalizmu. Konečným bodom obdobia, ktorému sa táto práca venuje je rok 1998, kedy na Slovensku vznikla vláda na čele s premiérom Mikulášom Dzurindom, zložená z predtým opozičných politických strán, ktorá vystriedala nacionalisticko-populistickú autoritársku vládu Vladimíra Mečiara. Jedna zo strán vzniknutej vládnej koalície – Strana maďarskej koalície zastupovala maďarskú menšinu na Slovensku. Tento rok teda predstavuje nielen zlom v politickom a ekonomickom smerovaní Slovenska, ale aj zmenu menšinovej politiky.

Pohľad na situáciu v akej sa maďarská menšina na Slovensku nachádzala je dôležitý v kontexte celkového vývoja politickej situácie v strednej a východnej Európe v 90. rokoch 20. storočia. Po páde komunistických režimov v štátoch, ktoré sa na tomto území nachádzajú prišlo k otvoreniu dovtedy zamrzutej problematiky spolužitia národnostných menšín. Vyhrotenú podobu nadobudli etnické konflikty najmä v bývalej Juhoslávii, kde prepukli do otvoreného ozbrojeného konfliktu. Práve vďaka tomuto konfliktu bola situácia v Juhoslávii predmetom veľkého záujmu.

Postavenie Maďarskej menšiny na Slovensku nebolo vnímané ako až taký veľký problém. Situácia ale nebola ideálna a aj na Slovensku prebiehali spory o postavenie menšinového obyvateľstva, do značnej miery však pokojnou cestou. V rokoch prechodu k demokracii a rozpadu Československa prebiehal proces dotvárania slovenskej ale aj maďarskej identity. Tento proces spočíval vo veľkej miere vo vymedzovaní sa voči ostatným etnickým skupinám. V slovenskom prípade voči Čechom a Maďarom a v maďarskom prípade hlavne voči Slovákom.

Situáciu ovplyvnila aj blízkosť Maďarska ako materského štátu Maďarov, ktorý výraznou mierou podporoval snahu Maďarov žijúcich na Slovensku o zisk čo

najrozsiahlejších práv. Takáto situácia pomohla k zhoršeniu slovensko-maďarských bilaterálnych vzťahov a k nárastu slovenského a maďarského nacionalizmu. Do postavenia maďarskej menšiny na Slovensku zasahovali aj snahy oboch štátov o zapojenie sa do medzinárodných štruktúr a dokumenty, ktoré boli prijaté v súvislosti s týmito snahami.

Právne postavenie rôznych etnických skupín a národnostných menšín a vzťahy medzi zástupcami menšín a väčšiny sa stali po roku 1989 na Slovensku jednou z oblastí, ktoré štátne orgány, a rovnako tak aj väčšinové a menšinové obyvateľstvo, považovali za prioritu. Menšinová politika prešla výraznou zmenou a vývinom. V tejto oblasti neexistovala ucelená koncepcia podľa ktorej by vlády postupovali. Jednotlivé zákony a opatrenia sa prijímali na základe aktuálnej potreby a vývoja na vnútro politickej úrovni, reagovali na ciele zahraničnej politiky alebo boli odpoveďou na medzinárodné dokumenty, ktoré boli v danom období podpísané.

Táto práca sa snaží pomocou kritickej analýzy dostupných zdrojov, hlavne sekundárnej literatúry, ale aj textov zákonov a iných oficiálnych dokumentov priniesť odpoveď na výskumnú otázku akým spôsobom sa vyvíjali politické aspekty života maďarskej menšiny, ako sú politické zastúpenie a politické požiadavky tejto menšiny a menšinová politika vlád na Slovensku od roku 1989 do roku 1998. Pohľadom na tieto fenomény v diachrónej perspektíve sa práca snaží objasniť, či existovali nejaké trendy, ktoré charakterizovali jednotlivé obdobia. Periodizácia práce sa odvíja od zásadných politických udalostí ako je zmena režimu, rozpad federácie alebo zmeny vlád.

Štruktúrne sa táto práca delí na štyri kapitoly. V úvode práce sa nachádza predstavenie výskumnej otázky a odôvodnenie výberu témy. Dôležitou súčasťou úvodu je aj časové a vecné vymedzenie práce a predstavenie metodologického postupu pri jej písaní. Ďalšou časťou úvodu je predstavenie literatúry a iných zdrojov, ktoré boli použité pri písaní tejto práce, rovnako ako štruktúra a delenie samotnej práce. V prvej kapitole sú vysvetlené niektoré dôležité pojmy, ktoré sa v práci vyskytujú spolu so stručným historickým kontextom a vývojom politického postavenia Maďarskej menšiny na území Slovenska pred rokom 1989.

Druhá kapitola práce sa zaoberá politickou reprezentáciou maďarskej menšiny na území Slovenska po roku 1989. V tejto kapitole sú predstavené všetky relevantné politické subjekty, ktoré v tomto období vznikli, a ktorých primárnou úlohou bolo zastupovanie Maďarskej menšiny na Slovensku spolu s ich hlavnými predstaviteľmi. Popísané sú tu hlavné priority týchto strán, ich volebné programy a predstavy týkajúce sa postavenia

maďarskej menšiny na Slovensku. Rovnako sú v tejto kapitole zmienené výsledky týchto politických strán vo voľbách a ich rola na slovenskej politickej scéne.

Tretia kapitola sa venuje konkrétnemu realizovaniu menšinovej politiky na území Slovenska s ohľadom na politické strany. Sú v nej popísané jednotlivé kroky, ktoré viedli k upraveniu postavenia maďarskej menšiny na Slovensku. Medzi tieto aspekty patrí vznik Ústavy SR, zákony schválené Národnou radou a návrhy zákonov a predstavy jednotlivých strán, ktoré schválené neboli, a ktoré upravovali postavenie maďarskej menšiny. Ďalej sú tu spomenuté dôležité udalosti, ktoré k upraveniu tohto postavenia prispeli.

V štvrtej časti je predstavená politika Maďarska voči predstaviteľom Maďarskej menšiny na Slovensku a bilaterálne slovensko-maďarské vzťahy. Rovnako je v tejto kapitole spomenutá medzinárodná rovina postavenia Maďarov na Slovensku a predstavené sú jednotlivé dokumenty, ktoré prispeli k formovaniu menšinových práv na Slovensku.

Hlavným metodologickým postupom v tejto práci je spracovanie sekundárnej literatúry doplnené o pohľady do primárnych zdrojov, hlavne textov zákonov. V práci sú použité viaceré odkazy na zákony, ktoré sa priamo a nepriamo dotýkali postavenia maďarskej menšiny na Slovensku spolu s odkazmi na Ústavu Slovenskej republiky.

Medzi dôležité zdroje sekundárnej literatúry sa radí kniha *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Jedná sa o veľmi podrobnú správu o živote maďarskej menšiny na Slovensku v rôznych oblastiach očami predstaviteľov samotnej menšiny. Veľmi dobre spracovaným zdrojom, ktorý sa zaoberá maďarskou menšinou na Slovensku je aj kniha od Evy Irmanovej *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Napriek svojmu názvu sa nesústreďuje len na zahraničnú politiku, ale obsahuje detailný pohľad na politický vývoj na Slovensku vo vzťahu k maďarskej menšine a skúma aj postavenie samotnej menšiny na Slovensku.

Dôležitým zdrojom tejto práce je aj séria kníh editovaná Štefanom Šutajom a Janou Šutajovou. V týchto knihách sa nachádza množstvo samostatných článkov od rôznych autorov, ktoré sa zaoberajú rôznymi oblasťami života maďarskej menšiny. Tieto zdroje sú doplnené o niekoľko článkov publikovaných v odborných časopisoch, ktoré sa tiež zaoberajú touto tematikou.

1 Vymedzenie pojmov a kontext maďarskej menšiny na Slovensku

V tejto časti práce je vymedzený význam pojmov, ktoré sú v práci použité a historický kontext maďarskej menšiny na území Slovenska.

1.1 Vymedzenie pojmov

Na začiatok je pre potreby tejto práce potrebné definovať niektoré pojmy, ktoré sa v nej objavujú a vymedziť ich význam. Sú to pojmy ako národ, národnosť, etnikum a menšina.

Etnikum je skupina ľudí, ktorí majú spoločnú históriu, pôvod, kultúru, zvyky, tradície, hovoria rovnakým jazykom, vyznávajú rovnaké náboženstvo, žijú na rovnakom území.¹ Táto skupina ľudí nesie určité spoločné označenie a členovia tejto skupiny sa s ňou identifikujú a pociťujú vzájomnú spolupatričnosť. Príslušnosť k etnickej skupine vzniká do značnej miery narodením, ale dôležitú úlohu hrá aj sebauvedomenie a identifikácia jednotlivca s danou etnickou skupinou. Členovia jedného etnika nemusia žiť na území jedného štátu. V prípade, že v jednom štáte žijú dve a viac etnických skupín s rôznou etnickou identitou, môže ich potreba zachovávať, vyjadrovať a rozvíjať svoje etnické identity viesť k politizácii tejto problematiky a generovať konflikty. Silnejšia uvedomelosť etnickej identity medzi členmi etnickej skupiny môže byť príčinou väčšieho konfliktu pri pocite jej ohrozenia.²

Pojem národ je do veľkej miery ovplyvnený politickými motívmi. Národy v modernom ponímaní začali vznikať v 19. storočí, kedy si ľudia uvedomovali podobnosti a odlišnosti medzi nimi, ktoré pramenia z odlišnej etnicity. Začali o sebe uvažovať ako o príslušníkoch daného etnika a pociťovať potrebu presadzovať záujmy svojho etnika. Vznikol tak pojem národ a rozvinul sa nacionalizmus, ideológia, ktorá berie národ ako základnú zložku spoločnosti a presadzuje jeho ochranu a čo najväčšiu mieru sebarealizácie a zachovania identity členov národa. Na základe tejto ideológie vznikla predstava o tom, že každý národ by mal mať v ideálnom prípade svoj vlastný štát, kde by mohol realizovať svoje predstavy a rozvíjať svoje záujmy.³

¹ Stefan Wolff, „‘Bilateral’ Ethnopolitics after the Cold War: The Hungarian Minority in Slovakia 1989-1999“, *Perspectives on European Politics & Society* 2, č. 2 (august 2001): 162–163, <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/pdf/10.1080/1570585018458758?needAccess=true> (stiahnuté 30 apríla 2021).

² Ibid.

³ Jack David Eller, „Ethnicity, Culture, and ‘The Past’“, *Michigan Quarterly Review* 36, č. 4 (1997): nestránkový formát, <http://hdl.handle.net/2027/spo.act2080.0036.411> (stiahnuté 1. mája 2021).

Existuje tiež pojem politický národ. Tento pojem sa viaže na obyvateľstvo žijúce na území jedného štátu, ktoré nepatrí k jednému etniku ale podieľa sa na politickom fungovaní daného štátu. Národný štát je zase naopak pojem ktorý označuje štát, kde žijú len predstavitelia jedného etnika, prípadne len jedno etnikum je uznané ako národ a má garantované z toho plynúce práva.⁴

V západnej terminológii sa pojem národ častokrát používa na označenie tých etnických skupín, ktoré majú svoj vlastný štát, ide o inštitucionalizovanú etnickú skupinu. Častokrát bývajú pojmy štát a národ používané ako synonymá. Ak na území tohto štátu žije pôvodné obyvateľstvo etnicky odlišné ako väčšinové etnikum, býva označované ako národná menšina a štát býva označovaný ako mnohonárodný. Pojem etnikum, etnická skupina a etnická menšina sa naopak používajú v súvislosti so skupinami ľudí, ktoré sa od väčšinového národa daného štátu nejakým etnickým spôsobom odlišujú a netvoria pôvodné obyvateľstvo. Väčšinou ide o skupiny ľudí, ktoré majú svoj vlastný štát, kde tvoria väčšinový národ ale z nejakých príčin, najčastejšie migrácia, žijú mimo jeho hraníc. Zároveň to môžu byť skupiny, ktoré žiadny vlastný štát nemajú. Tak či onak, v štáte v ktorom žijú nie sú pôvodným obyvateľstvom a tvoria menšinu.⁵

V slovenskej a českej terminológii sa pre menšinové obyvateľstvo, či už pôvodné alebo nepôvodné ustálil pojem národnosť. Tento pojem má viacero významov najmä v demografii, kde určuje príslušnosť jednotlivca k etnickej skupine, bez ohľadu na to, či väčšinovej, alebo menšinovej, alebo príslušnosť k štátu. Vo veľkej miere sa však tento pojem spája s označením menšinového obyvateľstva, obyvateľstva, ktoré žije mimo územie svojho štátu, prípadne ani vlastný štát nemá a svojim počtom je v menšine oproti väčšinovému etniku, ktoré je označované ako národ. Vzniká tak pojem národnostná menšina, ktorý sa v slovenčine zaužíval aj keď správnejšie pomenovanie by bolo etnická menšina, prípadne národná menšina.⁶

Pre potreby tejto práce je tiež dôležité určiť aj označenie maďarskej menšiny na Slovensku, tak aby bolo korektné voči predstaviteľom tohto etnika. Samotní predstavitelia

⁴ Stanislav Brouček et al., „Základní pojmy etnické teorie“, *Český lid* 78, č. 4 (1991): 252–254, <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/42701038.pdf?refreqid=excelsior%3Add746388923726975235eecaafb9955> (stiahnuté 30. apríla 2021).

„Čo je národ a kto je jeho členom“, Maďari.sk, naposledy upravené 15. marca 2013, <http://madari.sk/otazky-a-odpovede/madari-na-slovensku/co-je-narod-a-kto-je-jeho-clenom> (stiahnuté 30. apríla 2021).

⁵ Will Kymlicka, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights of Multiculturalism* (Oxford Clarendon Press, 1996), 10–28.

⁶ Brouček, „Základní pojmy etnické teorie“, 252, 254–255. 5

tejto menšiny v knihe *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa od zmeny režimu po vstup do Európskej únie* odmietajú označenie „slovenskí Maďari“. Rovnako majú výhrady aj k označeniu „občania maďarskej národnosti“, ktoré má podľa nich negatívny ideologický podtón v súvislosti s chápaním maďarského obyvateľstva ako druhoradého alebo neštátotvorného národa.⁷ Preto tieto dva pojmy nebudú použité ani v tejto práci.

Namiesto toho budú použité pojmy ako maďarská menšina (na Slovensku), Maďari žijúci na Slovensku prípadne maďarské obyvateľstvo (na Slovensku), ktoré sú používané aj spomínanej publikácii.⁸ Samotné územie na ktorom maďarská menšina žije sa v maďarčine označuje ako *Felvidék* čo v preklade znamená Horná zem a nemá žiadny negatívny podtón.⁹ V tejto práci sa toto územie bude nazývať južné Slovensko, oblasť južného Slovenska, prípadne budú použité konkrétne geografické alebo územno-správne názvy. Pre názvy, ktoré pochádzajú z maďarčiny a majú existujúci zaužívaný slovenský preklad, budú v tejto práci použité práve tieto preklady. Pre organizácie, ktoré majú oficiálny aj slovenský aj maďarský názov bude používaný ten slovenský pričom pri prvej zmienke bude spomenutý aj ten maďarský, ak slovenský názov neexistuje bude uvedený preklad.¹⁰

1.2 Kontext maďarskej menšiny na Slovensku

Na území Slovenska žilo podľa sčítania obyvateľov z roku 1991 14,15 % obyvateľov, ktorí sa hlásili k inej ako Slovenskej národnosti. Najpočetnejšou národnostnou menšinou boli Maďari, ktorí tvorili viac ako 10 % celkového obyvateľstva Slovenska.¹¹ Maďarská menšina tvorila kompaktné osídlenie v oblasti južného Slovenska pozdĺž štátnej hranice s Maďarskom. Najväčšie zastúpenie mala v oblasti Žitného ostrova v juhozápadnej časti Slovenska. Vďaka historickému vývoju a podmienkam, v ktorých žili, sa u zástupcov tejto menšiny vyvinula silná etnická identita, pocit spolupatričnosti a vysoká miera etnického sebauvedomenia. V týchto podmienkach si dokázali Maďari uchovať svoju vlastnú kultúru a tradície, vrátane používania maďarského jazyka. Nemaľú úlohu vo formovaní identity tejto etnickej skupiny na Slovensku zohrala aj blízkosť materského štátu, s ktorým si Maďari žijúci na Slovensku dokázali udržiavať blízke vzťahy. Všetky tieto

⁷ Kálman Petőcz, „Úvod k slovenskému vydaniu“, in *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík (Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008), 15.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid., 15–16.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Štefan Šutaj, „Maďarská menšina v Slovenskej politike po roku 1989“, in *Národnostná politika na Slovensku po roku 1989*, ed. Štefan Šutaj (Prešov: UNIVERSUM, 2005), 94–95.

faktory spôsobili, že na niektoré časti spoločensko-politického vývoja majú Maďari rozdielny názor ako Slováci.¹²

Prvoradým cieľom zástupcov tejto, ale aj iných menšín, sa stalo zabezpečenie čo najlepšieho právneho postavenia a čo možno najväčšieho rozsahu menšinových práv. Oblasť menšinovej politiky sa stala popri ekonomickej transformácii a budovaní demokratickej spoločnosti jedným z najdôležitejších predmetov celospoločenského záujmu.¹³

Maďari žijú na území súčasného južného Slovenska viac ako tisíc rokov. Tvoria teda spolu so Slovákmi pôvodné autochtónne obyvateľstvo tohto územia. Takmer tisíc rokov na tomto území existovalo Uhorsko, štátny útvar, v ktorom okrem Maďarov a Slovákov žili aj ďalšie etnické skupiny.¹⁴

Veľká časť maďarského obyvateľstva sa po udalostiach, ktoré nastali po konci prvej svetovej vojny ocitla mimo hraníc novovzniknutého maďarského štátu. Trianonská mierová zmluva z roku 1920 potvrdila nové usporiadanie hraníc. Maďarsko stratilo dve tretiny z pôvodného obyvateľstva Uhorska, z toho 3 milióny obyvateľov sa hlásilo k maďarskému etniku. Títo Maďari sa teda ocitli v štátoch kde tvorili etnickú menšinu.¹⁵

Na Slovensku sa podľa sčítania obyvateľstva z roku 1921 hlásilo k maďarskej národnosti viac ako 650 tisíc ľudí, čo predstavovalo viac ako 21 % obyvateľstva. Okrem silného zastúpenia Maďarov žilo vo vtedajšom Československu aj obrovské množstvo Nemcov a ľudí hlásiacich sa k príslušnosti k iným národom a etnickým skupinám.¹⁶

Pôvodným zámerom štátnych elít bolo vytvorenie inkluzívnej spoločnosti na občianskom princípe, ktorá by sa snažila o postupné integrovanie menšinového obyvateľstva do väčšinového národa. Samotná ústava spomínala existenciu jediného národa, a to, národa československého. Ostatné etniká boli označované ako národnosti alebo menšinové obyvateľstvo. V ústave boli tiež zakotvené práva týchto menšín. Menšinový jazyk sa v úradnom styku smel používať len v oblastiach s aspoň 20% výskytom týchto menšín.

¹² Šutaj, „Maďarská menšina v Slovenskej politike po roku 1989“, 97.

¹³ Šutaj, „Maďarská menšina v Slovenskej politike po roku 1989“, 98.

¹⁴ Bart Driessen, „A new turn in Hungarian-Slovak relations? An overview of the Basic Treaty“, *International Journal on Minority and Group Rights* 4, č. 1 (1996): 2–3, <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/24674576.pdf?refreqid=excelsior%3Ad8aa4e64c1cb59f92315f6da168c41d3> (stiahnuté 30. apríla 2021).

¹⁵ Galina Nelaeva, „Hungarian-Slovak Cold War and the Question of Hungarians Abroad in Hungary-Slovakia Relations“, *Romanian Journal on European Affairs* 9, č. 3 (september 2009): 67, http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/revista/RJEA_Vol9_No3_Septemb_09_pt_site.pdf (stiahnuté 30. apríla 2021).

¹⁶ Vladimír Srb, *Obyvatelstvo Slovenska 1918 – 1938* (Bratislava: Infostat, 2002), 10.

Jediným úradným jazykom bol jazyk československý.¹⁷

Keďže bolo Československo založené na občianskom princípe s pluralitným politickým systémom, zástupcovia menšín sa zúčastňovali politického života. Vzniklo množstvo strán založených na etnickom princípe naprieč celým politickým spektrom. Miernou výnimkou boli komunisti. Komunistická strana Československa priťahovala voličov naprieč všetkými etnickými skupinami. Maďarské politické strany však po celé medzivojnové obdobie, na rozdiel od nemeckých strán, zostávali v opozícii.¹⁸

Obdobie druhej polovice 30. rokov je spojené s nárastom nacionalizmu a snahy o vytvorenie vlastnej identity a samosprávy zo strany Slovákov, ale aj Nemcov a Maďarov. Zároveň v samotnom Maďarsku existoval do veľkej miery nacionalistický režim, ktorého jedným z hlavných politických cieľov bola revízia Trianonskej zmluvy, ktorú považoval za obrovskú tragédiu a stratu pre maďarský národ. S týmto presvedčením bol spojený územný iredentizmus v snahe obnoviť hranice bývalého Uhorska.¹⁹

V turbulentnom roku 1938 sa Maďarsku podarilo medzinárodnou Prvou viedenskou arbitrážou získať rozsiahle územia južného Slovenska a Podkarpatskej Rusi, ktoré obývalo prevažne maďarsky hovoriace a k maďarskému etniku sa hlásiace obyvateľstvo. Po rozpade Československa a vzniku samostatného Slovenského štátu v roku 1939, žil na jeho území len veľmi malý počet Maďarov.²⁰

Po druhej svetovej vojne bolo obnovené Československo v pôvodných hraniciach s veľmi malými zmenami a už bez Podkarpatskej Rusi (v súčasnosti Zakarpatská Ukrajina). Do Československa sa teda opäť dostala početná skupina Maďarov. Situáciu s národnostnými menšinami istým spôsobom riešili Dekréty prezidenta republiky, vydávané prezidentom Edvardom Benešom.²¹

V týchto dekrétach sa použil koncept kolektívnej zodpovednosti, kde za vinníkov za vzniknutú situáciu boli kolektívne označení Nemci a Maďari, ktorí stratili svoje občianske a menšinové práva, majetok a rozhodlo sa dokonca o ich vysídlení z územia Československa. K vysídleniu nemeckého obyvateľstva naozaj prišlo, avšak odsun Maďarov neprebehol

¹⁷ Jaroslav Mihálik a Juraj Marušiak, „The Dynamics of Slovak-Hungarian Relations – The Shift from Language Issues to Legal and Symbolic Questions“, *Baltic Journal of Law & Politics* 7, č. 1 (2014): 132–133, <https://www.sciendo.com/article/10.2478/bjlp-2014-0008> (stiahnuté 30. apríla 2021).

¹⁸ Eva Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989* (Ústí nad Labem: Albis International, 2005), 219–220.

¹⁹ *Ibid.*, 219–221.

²⁰ Wolff, „‘Bilateral’ Ethnopolitics after the Cold War“, 173.

²¹ Jednalo sa o dekréty č. 5 a 33.

Wolff, „‘Bilateral’ Ethnopolitics after the Cold War“, 173.

v takej miere, ako bol plánovaný. Prišlo k čiastočnej výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom v rámci ktorého územie Slovenska opustilo okolo 90 tisíc Maďarov. Ďalšia časť Maďarov bola následne presídlená do oblastí, kde predtým žilo vysídlené nemecké obyvateľstvo.²²

Po vysídlení Nemcov sa Maďari stali najväčšou a najlepšie organizovanou etnickou menšinou v Československu. Začal sa proces reslovakizácie, v ktorom bolo ľuďom pôvodne slovenskej národnosti, ktorí boli v predchádzajúcom období pomadžarčení, dovolené získať späť slovenskú národnosť a vyhnúť sa tým represiam.²³

Postupom času získali Maďari občianske práva späť a reslovakizácia stratila zmysel. Ústava z roku 1948, ktorá vznikla po komunistickom prevrate nespomínala žiadne národnostné menšiny ani z toho plynúce menšinové práva. V roku 1949 vznikla maďarská organizácia *Csemadok (Csehszlovákai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete)*, po slovensky Kultúrny spolok maďarských pracujúcich v Československu, jediný legálny spolok Maďarov v Československu. Existencia maďarskej menšiny bola prvýkrát uznaná ústavným zákonom z roku 1956. V ústave z roku 1960 sa spomína existencia troch národnostných menšín a ich rovnoprávne postavenie s väčšinovým obyvateľstvom. Okrem Maďarov to boli aj Poliaci a Ukrajinci. Spoločnosť bola v rámci komunistickej ideológie prezentovaná ako morálne a spoločensky jednotná. Menšinové práva boli zredukované na používanie menšinového jazyka, ktorý nesmel byť prekážkou jednoty socialistickej spoločnosti.²⁴

Zástupcovia maďarskej menšiny, ktorá bola jedinou politicky relevantnou menšinou s vysokým stupňom sebauvedomenia a chápania svojej identity, sa začali angažovať v politickom disente už v 60. rokoch. Udržiavali skôr vzťahy s českými ako slovenskými disidentmi. V období normalizácie po intervencii vojsk Varšavskej zmluvy v roku 1968 sa situácia menšín žiadnym významným spôsobom nezlepšila. Naopak vláda presadzovala myšlienku postupného poslovenčovania menšinového obyvateľstva a bilingvizmus chápala ako prechodnú fázu, kým sa obyvatelia nenaučia po slovensky. Po vzniku federácie v roku

²² Ibid.

Dekret presidenta republiky č. 5/1945 Zb., v znení účinnom od 23. mája 1945, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/5/>.

Dekret presidenta republiky č.33/1945 Zb., v znení účinnom od 10. augusta 1945 do 8. júna 1949, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/33/19450810.html>.

²³ Ondřej Kopa, „Postavení politických stran maďarské národnostní menšiny ve slovenském stranickém systému“, *Středoevropské politické studie* 10, č. 2–3 (2008): 241, <https://www-ccc-ol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=219549> (stiahnuté 30. apríla 2021).

²⁴ Juraj Marušiak, „The Nationalizing Processes in Slovakia 1969–1988: The Case Study of Hungarian Minority“, *Central European Papers* 3, č 1 (2015): 88–90, <https://www-ccc-ol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=567147> (stiahnuté 30. apríla 2021).

1969 patrila menšinová politika ku kompetenciám národných vlád. Aj keď bol prijatý istý zákonný rámec ošetrojúci práva menšín, problémy nastali pri schvaľovaní a implementácii jednotlivých čiastkových zákonov. V tomto období *Csemadok* spolupracoval s komunistickou stranou a bol začlenený pod správu ministerstva kultúry. Pod záštitou Komunistickej strany tiež fungovali noviny *Új Szó* (Nový svet), maďarské rádio a každotýždenný program v maďarčine v Slovenskej televízii.²⁵

V roku 1975 sa Československo stalo signatárom Záverečného aktu Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe, z ktorého plynuli aj záväzky v oblasti menšinových práv. Keďže komunistická vláda nerobila žiadne kroky, ktorými by sa priblížila plneniu svojich záväzkov v oblasti menšinových a ľudských práv, táto téma sa stala predmetom občianskej mobilizácie. Najdôležitejšími predstaviteľmi maďarského disentu boli napríklad Miklós Duray, pôvodne vyštudovaný geológ, ktorý sa angažoval v *Csemadoku*, a ktorý neskôr udržiaval styky so signatármi Charty 77, ktorú aj sám vo väzení podpísal alebo psychológ a sociológ László Nagy. Tieto dve osobnosti spolu založili Výbor na ochranu práv Maďarov v Československu. V roku 1988 skupina maďarských intelektuálov medzi ktorými bol napríklad Karoly Tóth podpísala memorandum, ktoré kritizovalo slovenskú vládu v oblasti menšinovej politiky a požadovalo kolektívne práva pre maďarskú menšinu.²⁶

V novembri nasledujúceho roku sa v Československu začala séria udalostí, ktoré sú známe ako Nežná revolúcia. Tieto udalosti viedli k pádu komunistického režimu v Československu nekrvavou cestou a k postupnému prechodu na demokratické zriadenie a trhové hospodárstvo. Otvorila sa cesta k politickému pluralizmu a diskusii o budúcom smerovaní štátu. Nezhody a rozličné predstavy na československej politickej scéne nakoniec vyústili do rozpadu federácie, ktorý znamenal vznik dvoch suverénnych štátov od roku 1993.²⁷

Ako z predchádzajúcej časti textu vyplýva, prítomnosť maďarskej menšiny v Československu so sebou niesla množstvo problémov, ktoré sa nepodarilo vyriešiť ani za niekoľko desaťročí. Nacionalistické a iredentistické snahy vyvrcholili na konci 30. rokov do pripojenia územia južného Slovenska obývaného Maďarmi k Maďarsku. Po druhej svetovej vojne boli Maďari označení spolu s Nemcami kolektívne za vinníkov vzniknutej situácie a stratili svoje občianske práva. Tieto práva nakoniec získali späť, avšak v období

²⁵ Ibid., 89–91.

²⁶ Ibid., 93–96.

²⁷ Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku*, 122–124.

socializmu nedostali priestor na prezentovanie a realizáciu svojich menšinových požiadaviek a predstáv, čo prispelo k zmrazeniu menšinovej problematiky. K jej otvoreniu prišlo až po páde komunistického režimu v roku 1989.

2 Maďarské politické strany na Slovensku a ich program

Táto časť práce sa venuje politickej reprezentácii maďarskej menšiny v slovenskej politike pohľadom z vnútra tejto menšiny. Zameriava sa na politické prostredie maďarskej menšiny, strany reprezentujúce túto menšinu, ich volebné výsledky, politickú pozíciu a základné politické postoje, názory a programy.

Na Slovensku začali po páde komunistického režimu vznikať politické subjekty, ktoré reprezentovali všetky ideologické smery, ako je liberalizmus, konzervativizmus, socializmus a podobne. Tieto strany boli založené na občianskom princípe, čo znamená, že ich cieľom bolo osloviť všetkých občanov Slovenska bez ohľadu na ich etnickú príslušnosť. Okrem toho začali vznikať politické strany založené na národnostnom princípe. Takéto strany zakladali rovnako Slováci ako aj Maďari. Drvivá väčšina občanov Slovenskej republiky hlásiacich sa k maďarskej národnosti dávala pri voľbách prednosť hlasovaniu podľa národnostného princípu a nie podľa svojho ideologického presvedčenia. Ideologicky zameraným stranám sa nepodarilo osloviť väčšiu časť maďarských voličov a naopak samotní Maďari nezakladali strany založené v prvom rade na ideológii. Dôležitým faktorom, ktorý vplýval na výsledky parlamentných volieb bola aj vysoká volebná disciplína a účasť maďarských voličov, ktorá presahovala celoslovenský priemer. Maďarské strany preto dokázali v súčte pravidelne dosahovať volebné výsledky na hranici 10 %, čo predstavuje podiel Maďarov v celkovej slovenskej spoločnosti. Tieto strany zároveň priťahovali výlučne menšinového voliča, občania slovenskej národnosti ich nevolili.²⁸

2.1 Obdobie od pádu komunizmu po rozpad federácie

Po roku 1989 vznikli na Slovensku 3 relevantné politické strany zastupujúce maďarskú menšinu. Tieto strany kandidovali už do prvých slobodných volieb v roku 1990.

Prvá politická organizácia, ktorá zastupovala práva maďarskej menšiny na Slovensku vznikla už 18. novembra 1989 v Šali pod názvom Maďarská nezávislá iniciatíva (MNI), po maďarsky *Fuggetlen Magyar Kezdeményezés (FMK)*. MNI bola vôbec prvou politickou

²⁸ Šutaj, „Maďarská menšina v Slovenskej politike po roku 1989“, 98–97.

silou, ktorá na Slovensku vznikla ako opozícia voči komunistickému režimu. Aj keď sa na začiatku profilovala hlavne ako protikomunistická iniciatíva, jej predstavitelia boli maďarskej národnosti a v jej požiadavkách bol silne akcentovaný národnostný rozmer. V jej čele stál v počiatkoch Károly Tóth a neskôr László Nagy.²⁹

V požiadavkách strany sa okrem základných princípov, ako bol napríklad prechod z komunistického režimu na demokraciu a vybudovanie občianskej spoločnosti alebo prechod z plánovaného hospodárstva na trhové, objavovali aj požiadavky spojené s postavením národnostných menšín. Strana síce jednoznačne podporovala spoluprácu so slovenskými politickými stranami a aktívne sa zapájala do procesu zmien, ktoré v spoločnosti prebiehali, rázne však odmietala asimiláciu maďarskej menšiny do väčšinového slovenského národa. Maďarov považovala za samostatný štátprávny národ, ktorý by mal mať rovnaké postavenie ako národ slovenský a žiadala kolektívne práva pre národnostné menšiny.³⁰

Vo svojich začiatkoch sa MNI orientovala na Verejnú stranu proti násiliu (VPN), najpopulárnejšiu postkomunistickú stranu na Slovensku. Do prvých slobodných parlamentných volieb kandidovala MNI v spolupráci s VPN, ktorá nakoniec skončila na prvom mieste vo voľbách do všetkých zákonodarných orgánov. V Slovenskej národnej rade získala VPN viac ako 29 %, čo predstavovalo 48 mandátov, z ktorých 5 pripadlo MNI. Vo voľbách do Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia získala VPN viac ako 32 % hlasov, čo sa premietlo do zisku 19 mandátov. Jeden z týchto 19 mandátov pripadol MNI. V Snemovni národov Federálneho zhromaždenia mala VPN zastúpenie 33 mandátov, z čoho 3 patrili MNI vďaka volebnému výsledku viac ako 37 %. Vďaka spolupráci s VPN sa MNI stala vládnu stranou a získala niektoré menej významné pozície v exekutive.³¹

²⁹ László Szarka, „Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny. Činnosť maďarských strán na Slovensku v rokoch 1989 – 1998“, in *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík (Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008), 91–92.

³⁰ Zuzana Poláčková, „Maďarská menšina v procese transformácie po roku 1989: typológia prechodu od partikulárneho k občianskemu“, *Studia Politica Slovaca* 8, č. 2 (2015): 31–32, <https://www-ceeol.com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=303700> (stiahnuté 30. apríla 2021).

³¹ Dušan Labuda, „Maďarské politické strany na Slovensku v parlamentných voľbách v rokoch 1990–2006“, in *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*, eds. Štefan Šutaj a kol. (Prešov: UNIVERSUM, 2008), 61–62.

Federálne zhromaždenie bolo československým federálnym parlamentom a skladalo sa z dvoch rovnoprávných komôr. Snemovňa ľudu mala 200 poslancov volených priamou voľbou v celom Československu. Snemovňa národov sa skladala zo 150 poslancov, z ktorých bolo priamou voľbou 75 volených v Českej republike a 75 v Slovenskej republike. Obe komory boli volené na 5 rokov. Okrem toho mali obe časti federácie svoj vlastný parlament. Česká národná rada bola volená na území Českej republiky a Slovenská národná rada na území Slovenskej republiky.

MNI sa postupom času začala rozchádzať s poprednými maďarskými politikmi a intelektuálmi, čo viedlo k založeniu ďalších strán orientovaných na maďarskú menšinu. Nesúhlas intelektuálov panoval najmä so spôsobom spolupráce MNI so slovenskými stranami. Maďarské politické prúdy a verejná obec navyše neboli jednotné ani v požiadavkách menšinových práv. Program strany MNI bol liberálne zameraný, považoval transformáciu spoločnosti za dôležitejšiu ako riešenie národnostných otázok a do popredia kládol budovanie občianskej spoločnosti a spoluprácu všetkých občanov nehládajúc na národnosť a etnickú príslušnosť. Dôležitým princípom bol politický pluralizmus. Na druhej strane požadoval kultúrne a vzdelávacie práva pre národnostné menšiny, v čom sa podobal na programy ostatných strán zastupujúcich maďarskú menšinu. V roku 1991 prišlo k zhoršeniu vzťahov a k štiepeniu vo vnútri VPN. Keďže partnerstvo s MNI malo na obe strany skôr negatívny, ako pozitívny účinok, prišlo nakoniec k ukončeniu vzájomnej spolupráce.³²

Jednou zo strán, ktoré na začiatku 90. rokov vznikli na etnickom princípe bolo aj Maďarské kresťanskodemokratické hnutie (MKDH). Podobne ako iné strany vzniklo za účelom reprezentácie maďarskej menšiny a presadzovania jej požiadaviek. Hnutie sa najskôr usilovalo o nadviazanie spolupráce s Kresťanskodemokratickým hnutím (KDH), ktoré mu bolo hodnotovo blízke avšak k spolupráci nakoniec pre odmietavý postoj KDH neprišlo.³³ Predsedom MKDH bol na začiatku Kálman Janics a od roku 1991 sa ním stal Béla Bugár.³⁴

Hnutie stálo na kresťanských a morálnych princípoch, hodnotovo bolo blízke iným kresťanskodemokratickým stranám v Európe. Dôležitosť prikladalo potrebe jednoznačného odsúdenia komunistického režimu kvôli jeho negatívnemu dopadu na náboženské a kresťanské hodnoty a na morálku ľudí, ako aj prinavráteniu práv a majetkov cirkvám. Jedinou oblasťou v ktorej sa v rámci programu hnutia spomínal národnostný princíp bolo školstvo. Hnutie vyzdvihovalo možnosť vzdelávania sa v materinskom jazyku. Požiadavka na kultúrnu samosprávu a vzdelávaciu autonómiu v programe hnutia chýbala. MKDH bolo hnutím, pre ktoré boli kresťanské hodnoty dôležitejšie ako národnostný princíp.³⁵

Gábor Zászlós sa stal podpredsedom slovenskej vlády pre legislatívu, János Tóth bol námestníkom ministra školstva, Vladimír Podstránsky bol námestníkom ministra poľnohospodárstva a neskôr sa stal námestníkom ministra financií federálnej vlády.

³² Labuda „Maďarské politické strany na Slovensku“, 63–65.

³³ Poláčková, „Maďarská menšina v procese transformácie po roku 1989“, 32–33.

³⁴ László Öllös, „Programy maďarských strán“, in *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík (Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008), 63.

³⁵ *Ibid.*, 71.

V prípade MNI a MKDH sa ukazuje, že predsa len stáli na istom ideologickom základe, liberálnom a konzervatívnom, a nepodriaďovali svoje politické snahy čisto presadzovaniu národnostných práv. Slovenská verejnosť ich však aj napriek tomu vnímala ako prioritne maďarské strany.

Ďalšou dôležitou stranou, ktorá reprezentovala maďarskú menšinu bolo Spoluzítie, po maďarsky *Együttélés*. Jeho predsedom a najviditeľnejším predstaviteľom bol Miklós Duray. Program Spoluzítia bol najradikálnejší zo všetkých programov menšinových strán a bol úzko orientovaný na problematiku národnostných menšín. Vďaka radikálnym postojom mal pomerne veľkú podporu medzi Maďarmi na Slovensku, ale zároveň bol neakceptovateľný pre slovenské politické strany, s ktorými Spoluzítie odmietalo spolupracovať a vyjednávať.³⁶

Program strany Spoluzítie sa od ostatných líšil tým, že vôbec neuvádzal kritiku komunistického režimu ani potrebu transformácie spoločnosti a hospodárstva. Aj keď oficiálne strana uvádzala, že zastupuje všetky menšiny v Československu a jej členmi boli aj politici poľskej národnosti, jednoznačnú prioritu mala maďarská menšina. Všetky koncepty, riešenia a problémy boli prezentované skrz maďarskú menšinu. Program tejto strany bol výlučne zameraný na práva národnostných menšín a zachádzal pomerne hlboko do tejto problematiky. Jasne definoval národnostnú menšinu, požadoval garantovanie politickej reprezentácie menšín, kultúrnu samosprávu, autonómne školstvo, slobodu cezhraničných vzťahov s Maďarskom, ako materským štátom, riešenie menšinovej otázky na medzinárodnej úrovni a miestnu a regionálnu autonómiu.³⁷

Do volieb 1990 kandidovalo Spoluzítie v koalícii s MKDH, pretože samostatne by mali obe strany problém prekročiť volebný prah potrebný pre vstup do parlamentu.³⁸ V Snemovni ľudu Federálneho zhromaždenia mala koalícia 4 mandáty vďaka zisku viac ako 5 % hlasov. Vo voľbách do Snemovne národov získali strany MKDH a Spoluzítie podporu viac ako 8 % občanov, čo sa premietlo na zisk 7 mandátov. V Slovenskej národnej rade mala koalícia 13 zástupcov vďaka zisku takmer 9 % hlasov. Koalícia MKDH a Spoluzítia bola úspešnejšia ako strana MNI, avšak MNI sa vďaka spolupráci s VPN dostala do vlády. Spoluzítie a MKDH pôsobili ako opozičné strany.³⁹

³⁶ Labuda „Maďarské politické strany na Slovensku“, 65–66.

³⁷ Öllös, „Programy maďarských strán“, 69–70.

Szarka, „Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny“, 93.

³⁸ Kvórum pre vstup do Slovenskej národnej rady bolo 3 % a do Federálneho zhromaždenia 5 %.

³⁹ Labuda „Maďarské politické strany na Slovensku“, 62–63.

Po neúspechu spolupráce medzi MNI a VPN došlo vo februári 1992 k premenovaniu MNI na Maďarskú občiansku stranu (MOS), po maďarsky *Magyar Polgári Párt (MPP)*. Na jej čele stál naďalej László Nagy. Program strany však stále nebol radikálne vyhranený ako programy ostatných maďarských strán, vďaka čomu sa strane nepodarilo osloviť dostatočný počet voličov a kvôli volebnému výsledku niečo viac ako 2 % sa v roku 1992 nedostala do Slovenskej národnej rady ani do Federálneho zhromaždenia.⁴⁰

Pred týmito voľbami prišla strana s novým programom nazvaným Bohatá menšina, v ktorom sa odklonila od predchádzajúcej zmierovacej politiky a naplno sa začala orientovať na problematiku maďarskej menšiny. Program riešil najmä ekonomickú zaostalosť južných častí Slovenska, absenciu priemyslu na tomto území a navrhoval opatrenia, ktoré by slúžili k hospodárskemu rozvoju týchto regiónov. Taktiež podporoval privatizáciu, posilnenie menšinovej samosprávy, decentralizáciu štátnej moci a princíp subsidiarity. Strana naďalej podporovala pluralitu politickej reprezentácie menšín a preferovala politiku, ktorá by nevedla k izolácii Maďarskej menšiny.⁴¹

MKDH a Spolužitie sa pred voľbami v roku 1992 opäť dokázali dohodnúť na volebnej spolupráci a do volieb kandidovali spoločne. Spoločný postup priniesol koalícii 7,42 % hlasov vo voľbách do Slovenskej národnej rady, čo zaručovalo 14 kresiel. Viac ako 7 % hlasov získala koalícia aj vo voľbách do oboch komôr Federálneho zhromaždenia, čo sa premietlo do zisku 5 respektíve 7 mandátov. Do vlády sa však tieto strany nedostali a ich poslanci opäť pôsobili v opozícii.⁴²

Postupom času a vzájomnej politickej spolupráce sa program MKDH začal približovať k programu Spolužitia. Základnou požiadavkou sa stala autonómia v oblasti školstva a kultúry, ktorá by zaručovala udržanie kompaktnosti komunity a odlišnosti maďarskej menšiny od väčšinového obyvateľstva. Neskôr sa pridala požiadavka na regionálnu autonómiu. Rozdelenie Československa v roku 1993 prinieslo definitívnu orientáciu Spolužitia výlučne na maďarskú menšinu, pretože podpora záujmov Poliakov v Tešínsku stratila zmysel, keďže sa toto územie už nachádzalo v inom štáte.⁴³

Po voľbách v roku 1992 prišlo k vytvoreniu druhej vlády Vladimíra Mečiara a k posilneniu národne orientovaných strán reprezentovaných najmä dvoma vládnymi stranami,

⁴⁰ Ibid., 67–68.

⁴¹ Öllös, „Programy maďarských strán“, 73–75.

Subsidiarita je politický princíp, podľa ktorého sa má o verejných záležitostiach rozhodovať na najnižších stupňoch verejnej správy a teda čo najbližšie k občanom. Tento princíp zdôrazňuje decentralizáciu moci.

⁴² Labuda „Maďarské politické strany na Slovensku“, 68.

⁴³ Ibid., 66, 68–69.

a to Hnutím za demokratické Slovensko (HZDS) Vladimíra Mečiara a Slovenskou národnou stranou (SNS) na čele s Jozefom Prokešom a neskôr Ľudovítom Černákom. HZDS vzniklo v roku 1991 po rozkole vo VPN, kedy sa odtrhla skupina členov podporujúca najvýraznejšieho politika VPN a zároveň vtedajšieho premiéra Vladimíra Mečiara v spore s vedením strany a vytvorila vlastné hnutie.⁴⁴

V období druhej vlády Vladimíra Mečiara rástla snaha o čo najväčšie osamostatnenie Slovenska od federálnej moci a zároveň sa s rastúcou popularitou a podporou verejnosti stupňovali autoritárske sklony predsedu vlády sprevádzané spomaľovaním tempa zavádzania systémových zmien. Nacionalistické tendencie vyústili do rozdelenia Československa s čím zástupcovia maďarskej menšiny nesúhlasili. Obávali sa hlavne straty federálnej garancie svojho postavenia, ktoré v rámci samostatného Slovenského štátu nedostali.⁴⁵

Tri relevantné politické strany zastupujúce maďarskú menšinu, ktoré v období do roku 1994 na Slovensku pôsobili dokázali oslovovať voličov v rôznej miere. Všetky tri fungovali hlavne na národnostnom princípe, ale existovali medzi nimi aj ideologické a programové odchýlky. Vo všeobecnosti dokázali tieto strany osloviť spolu okolo 10 % obyvateľov, čo predstavuje pomer maďarského obyvateľstva v slovenskej spoločnosti. Myšlienka spolupráce so slovenskými stranami nebola medzi maďarskými voličmi tak populárna ako vyhranený postoj voči nim. Úspech tiež priniesli spoločné postupy vo voľbách. V prípade MNI, spolupráca s VPN zaručila tejto strane účasť nielen v parlamente, ale aj vo vláde a spojenie Spolužitia a MKDH pomohlo týmto stranám získať pohodlné parlamentné zastúpenie.

2.2 Obdobie tretej vlády Vladimíra Mečiara

Po vzniku samostatného Slovenska sa ešte viac prehĺbili nacionalistické a autoritárske tendencie Mečiarovej vlády. Samotný Vladimír Mečiar si budoval kult zakladateľa a otca slovenského štátu. Jeho popularita naďalej rástla a spolu s ňou aj snaha posilniť svoju moc, ktorá vyústila k pozdržaniu integračných procesov do NATO a Európskej únie.⁴⁶

V roku 1994 stratila vláda Vladimíra Mečiara po konflikte s prezidentom Michalom Kováčom väčšinu v parlamente čo viedlo k jej koncu, nástupu dočasnej vlády pod vedením

⁴⁴ Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku*, 143-46, 155-56.

⁴⁵ *Ibid.*, 145-146, 254.

⁴⁶ *Ibid.*, 157-160.

Jozefa Moravčíka a vypísaniu predčasných volieb. Koalícia MKDH a Spolužitia síce nebola členom dočasnej vlády ale v parlamente ju podporovala.⁴⁷

Do predčasných volieb v roku 1994 sa podarilo predstaviteľom maďarských strán dohodnúť sa na spoločnom postupe, čím vznikla volebná koalícia pod názvom Maďarská koalícia. Toto spojenie predstavuje zmenu trendu v politike maďarských strán na Slovensku. K dovtedajšej spolupráci MKDH a Spolužitia sa pridala aj MOS. Podľa dohody mali byť všetky strany koalície rovnocenné a mali mať rovnaké postavenie. Vo voľbách nakoniec Maďarská koalícia získala 10,18 % hlasov, čo stačilo na zisk 17 mandátov v Národnej rade Slovenskej republiky (NRSR). Spolupráca všetkých významných maďarských strán teda priniesla najvyšší percentuálny zisk aj najväčšie poslanecké zastúpenie v parlamente pre maďarské strany od pádu komunizmu. Strana Spolužitie získala 9 mandátov, 7 mandátov získala strana MKDH a MOS získala len 1 mandát. Z tohto rozdelenia hlasov vyplýva, že vyhranenejší, radikálnejší a nacionálne orientovaný program Spolužitia aj naďalej priťahoval väčšie množstvo voličov maďarskej národnosti ako umiernený a zmierovací postoj MOS. Po voľbách neprišlo k vytvoreniu jednotného poslaneckého klubu, MKDH vytvorila v parlamente samostatnú frakciu.⁴⁸

Po voľbách vznikla ďalšia vláda Vladimíra Mečiara a maďarské strany opäť pôsobili v opozícii. V tomto volebnom období prišlo k najväčšiemu vyostrovaniu národnostných sporov. Takzvaná „maďarská karta“ sa pre vládu stala dôležitým prvkom posilňovania podpory pre nacionalisticky orientované strany, ktoré v nej pôsobili. Okrem strany HZDS Vladimíra Mečiara bola silným aktérom posilňujúcim vyhrotenie národnostných konfliktov najmä SNS. Predsedom SNS sa v roku 1994 stal primátor Žiliny Ján Slota, ktorý bol známy svojim vyhraneným postojom a nevyberanými výroky na adresu maďarskej menšiny.⁴⁹

V tomto období začala rásť podpora opozície. Opozičné politické strany sa začali zblížovať v snahe odstaviť vtedajšiu vládu na čele s V. Mečiarom od moci a udržať demokratické princípy na Slovensku. Súčasťou zblížovacích tendencií sa stala aj Maďarská koalícia. Vláda na politický vývoj reagovala úpravou volebného zákona. Podľa nového

⁴⁷ Štefan Šutaj a Zlatica Sáposová, „Národnostná politika Slovenska a politika Maďarska k zahraničným Maďarom“, in *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*, eds. Štefan Šutaj a kol. (Prešov: UNIVERSUM, 2008), 20.

⁴⁸ Labuda „Maďarské politické strany na Slovensku“, 69.

⁴⁹ Ladislav Orosz, „Vývoj ústavného systému Slovenskej republiky v rokoch 1993-2007 a ústavno-politické aktivity politickej reprezentácie maďarskej menšiny“, in *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Historické, politologické a právne súvislosti)*, eds. Jana Šutajová a Mária Ďurkovská (Prešov: UNIVERSUM, 2007), 24.
Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku*, 167.

zákona musela každá jedna politická strana v rámci volebnej koalície získať 5 % hlasov. Prijatím tohto zákona stratilo zmysel vytváranie volebných koalícií, čo sa stalo rozhodujúcim impulzom pre maďarské strany pre ich zlúčenie do jednej strany. Nad podobným krokom uvažovali už dlhšie, ale zmena volebného zákona im nedala na výber.⁵⁰

Zlúčením troch maďarských strán MKDH, Spolužitia a MOS vznikla Strana maďarskej koalície (SMK), po maďarsky *Magyar Koalíció Pártja (MKP)*. Predsedom novej strany sa stal dovtedajší predseda MKDH Béla Bugár. K podobnému kroku boli donútené aj slovenské strany, ktoré vytvorili stranu Slovenská demokratická koalícia (SDK). Nakoniec sa po voľbách 1998 vytvorila vláda Mikuláša Dzurindu bez účasti HZDS a SNS. Súčasťou tejto vlády sa stala aj SMK s volebným ziskom 9,12 % a 15 kreslami v NRSR. Po prvýkrát sa tak do vlády Slovenskej republiky dostala strana reprezentujúca národnostnú menšinu.⁵¹

V období rokov 1994–1998 prišlo k väčšiemu prehĺbeniu autoritárskych tendencií Vladimíra Mečiara a k posilneniu slovenského nacionalizmu. Hrozba odklonu od demokracie vyústila do spájania opozičných strán v snahe zvrátiť nepriaznivú situáciu. Potvrdil sa trend z minulého obdobia, že spojenie viacerých strán prináša lepšie volebné výsledky. Spojenie troch relevantných politických strán zastupujúcich maďarskú menšinu prinieslo najväčšie percentuálne zastúpenie tejto menšiny v parlamente od roku 1989.

3 Politika slovenských vlád v oblasti menšinových práv

Tretia časť práce sa venuje menšinovej politike slovenských vlád. Zameriava sa na predstavenie pasáží Ústavy SR, ktoré sa zaoberajú menšinovými právami a rozborom zákonov, ktoré sa týkali postavenia národnostných menšín, a ktoré boli prijaté v období rokov 1989 až 1998 a vstúpili do platnosti. Rovnako sú v tejto časti spomenuté aj návrhy zákonov a predstavy jednotlivých politických subjektov v oblasti menšinových práv, ktoré schválené neboli. V tejto kapitole sú predstavené maďarské politické strany z vonkajšieho kontextu.

Na začiatok je potrebné definovať čo je menšinová politika. Národnostná alebo menšinová politika je činnosť riadiacej sféry štátu, ktorá upravuje vzťahy medzi menšinou

⁵⁰ Orosz, „Vývoj ústavného systému Slovenskej republiky v rokoch 1993-2007, 24–25.

⁵¹ Öllös, „Programy maďarských strán“, 64.

Judith Hamberger, „Strana maďarskej koalície v slovenskej vláde“, in *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík (Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008), 118.

a väčšinou a medzi menšinami navzájom. Vykonávateľom sú štátne orgány. Každý štát ju uplatňuje voči svojim občanom, ktorí sa hlásia k menšine. Menšinová politika sa opiera o teoretickú koncepciu postavenia príslušníkov menšín v štáte a zasahuje do všetkých sfér fungovania štátu. Mala by vychádzať z dobrého poznania národnostnej situácie v štáte a viesť k prijatiu takých zákonov a iných právnych noriem, ktorými by sa upravil vzťah štátu a menšín v ideálnom prípade do podoby vyhovujúcej obom stranám.⁵²

Existujú tri koncepcie riešenia menšinovej politiky. Sú nimi politika na národnostnom princípe, politika na občianskom princípe a zachovanie súčasného stavu, kedy aj neexistencia menšinovej politiky predstavuje jednu z foriem tejto politiky. V prípade uplatňovania národnostného princípu, kde je rozhodujúcou charakteristikou príslušnosť občana k etnickej skupine, je dôležité, či je subjektom práv jednotlivec alebo celá etnická skupina. Na základe tohto kritéria existujú individuálne a kolektívne práva. Medzinárodné právo aj právne poriadky väčšiny štátov vrátane Slovenskej republiky sú orientované na individuálne práva občanov.⁵³

3.1 Obdobie 1989–1992

Prvým zákonom, ktorý bol po roku 1989 schválený a priamo sa dotýkal postavenia národnostných menšín bol zákon o úradnom jazyku. Takýto zákon je dôležitou súčasťou právneho poriadku štátu, pretože je potrebný pre správne fungovanie štátnych inštitúcií. V demokratických štátoch Európy bol bežný, avšak v období socializmu v Československu takýto zákon neexistoval. Rokovania o podobe zákona sprevádzané rôznymi formami nátlaku so sebou priniesli búrlivú diskusiu, ktorá takmer vyústila do občianskych nepokojov.⁵⁴

Najväčšiu podporu si získali dva návrhy. Jeden z nich, nazývaný ako matičný návrh, bol predstavený Maticou slovenskou s podporou opozičnej Slovenskej národnej strany (SNS). Tento návrh bol radikálny, keďže navrhoval aby sa slovenčina stala jediným jazykom používaným v úradnom a verejnom styku na celom území Slovenska. So znením tohto návrhu mali pochopiteľne najväčší problém predstavitelia menšín, hlavne menšiny maďarskej, ktorí chceli zabezpečiť maďarčine čo možno najsilnejšie postavenie.⁵⁵

⁵² Mojmír Benža, „Dve koncepcie národnostnej politiky“, In *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*, ed. Štefan Šutaj (Prešov: UNIVERSUM, 2005), 100.

⁵³ *Ibid.*, 100–101.

⁵⁴ Ladislav Orosz, „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“, in *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*, eds. Štefan Šutaj a kol. (Prešov: UNIVERSUM, 2008), 33.

⁵⁵ *Ibid.*

Nakoniec bol 25. októbra 1990 prijatý druhý návrh, ktorý predložila vláda, a ktorý predstavoval racionálny a pragmatický kompromis. Úradným jazykom na celom území Slovenska sa síce stala slovenčina, ale v obciach s viac ako 20 percentným zastúpením osôb jednej národnostnej menšiny zákon povoľoval používanie jazyka tejto menšiny v úradnom styku. Úradníci však neboli povinní tento menšinový jazyk ovládať a všetky dokumenty sa mali vystavovať výhradne v slovenčine. Zákon nijakým spôsobom nespochybňoval ani neobmedzoval používanie menšinových jazykov v súdnom konaní. Každý, kto neovládal úradný jazyk mal aj naďalej právo na tlmočníka a preklad písomností do svojho materinského jazyka, a aj naopak, z tohto jazyka do slovenčiny. Jednalo sa o jediný zákon, prijatý vo volebnom období 1990–1992, ktorý sa priamo týkal menšinovej problematiky. Niektoré ďalšie zákony, ktoré boli prijaté sa však menšín týkali nepriamo.⁵⁶

Jedným z takýchto zákonov bol aj zákon o obecnom zriadení prijatý 3. septembra 1990, ktorý zavádzal decentralizáciu štátnej moci, upravoval postavenie a právomoci obcí a zavádzal pre ne samosprávu. Obce tak získali veľké množstvo kompetencií. Verejná správa sa rozdelila na decentralizovanú dvojstupňovú štátnu správu vykonávanú štátnymi inštitúciami a samosprávu vykonávanú orgánmi samosprávy.⁵⁷

Zákon o voľbách do orgánov samosprávy obcí upravoval podmienky volieb, ktoré sa prvýkrát uskutočnili v dňoch 23. a 24. novembra 1990. Vďaka väčšinovému volebnému systému pre voľbu starostov a primátorov a vysokej volebnej disciplíny maďarského obyvateľstva, bolo v týchto, ale aj každých nasledujúcich komunálnych voľbách zvolené veľké množstvo starostov, primátorov a poslancov miestnej samosprávy maďarskej národnosti. Na tejto lokálnej úrovni tak mohli zástupcovia menšín realizovať svoje predstavy, pretože na základe volebného výsledku často kontrolovali orgány miestnej samosprávy. V roku 1991 bol prijatý zákon o majetku obcí, ktorým na obce prechádzalo vlastníctvo predtým štátneho majetku a vytvorilo sa prostredie pre lepšie fungovanie samospráv. Obce sa však nestali úplne finančne nezávislými od štátu.⁵⁸

⁵⁶ Ibid., 33–34.

Zákon č. 428/1990 Zb., v znení účinnom od 25. októbra 1990 do 31. decembra 1995, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/428/19901025.html>.

⁵⁷ Jana Šutajová, „Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti“, in *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*, eds. Štefan Šutaj a kol. (Prešov: UNIVERSUM, 2008), 75–76.

Zákon č. 369/1990 Zb., v znení účinnom od 6. septembra 1990 do 23. novembra 1990, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/369/19900906.html>.

⁵⁸ Šutajová, „Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti“, 76. Zákon č. 346/1990 Zb., v znení účinnom od 28. augusta 1990 do 15. januára 1992, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/346/19900828.html>.

Ďalším zákonom, ktorý riešil reformu verejnej správy bol zákon o organizácii miestnej štátnej správy z 29. októbra 1990. Tento zákon zveril výkon miestnej štátnej správy do rúk okresným a obvodným úradom. Zákon o územnom a správnom členení SR, ktorý bol prijatý 22. novembra 1990 nadviazal na predchádzajúci zákon a zaviedol nové administratívne členenie Slovenska. Úplne zrušené bolo rozdelenie Slovenska na kraje. Vzniklo 38 okresov, ktoré sa ďalej delili na obvody, ktorých bolo 121. Zmena administratívneho usporiadania Slovenska a reorganizácia miestnej štátnej správy sa pozitívne dotkla maďarskej menšiny, keďže vzniklo 7 obvodných úradov, v ktorých územnej pôsobnosti tvorili Maďari väčšinu. Boli to obvodné úrady v mestách Šamorín, Dunajská Streda, Komárno, Veľký Meder, Moldava nad Bodvou, Filákov, Tornaľa a Plešivec.⁵⁹

Cieľom zástupcov maďarskej menšiny na Slovensku zo všetkých politických strán bolo dosiahnutie zavedenia takého modelu verejnej správy, ktorý by zahrnoval aj druhý stupeň samosprávy. Maďari požadovali čo najväčšiu decentralizáciu verejnej správy s čo najväčšími kompetenciami samospráv. V tejto súvislosti podporovali vytvorenie vyšších územných celkov, ktoré by svojim územným rozdelením rešpektovali etnické hranice. Chceli aby vznikol aspoň jeden takýto samosprávny celok, v ktorom by tvorili Maďari väčšinu. Pre zástupcov maďarskej menšiny bolo dôležité aby mali tieto samosprávne celky čo najväčšie kompetencie a pole pôsobnosti. V ideálnom prípade by mohli regionálne samosprávy určovať politiku v oblasti kultúry a školstva, ktorou by naplnili dlhodobú požiadavku Maďarov žijúcich na Slovensku na kultúrnu a školskú autonómiu. Dôležitá bola aj otázka používania maďarského jazyka. V tomto ohľade sa snažili presadiť aby mala maďarčina čo najväčšie postavenie na úrovni tohto vyššieho územného celku. K vytvoreniu druhého stupňa samosprávy však v tomto období neprišlo.⁶⁰

Na federálnej úrovni sa postavenia maďarskej menšiny dotklo schvaľovanie Listiny základných práv a slobôd (ďalej Listina). Hlasovanie o tomto dokumente vyvolalo spor, keďže zástupcovia Maďarov v Listine videli krok späť oproti pôvodnému stavu reprezentovanému ústavným zákonom z roku 1968. Listina síce predstavovala dôležitý krok k priblíženiu sa k právnemu a demokratickému štátu a bola nevyhnutná pre prijatie

Zákon č. 138/1991 Zb., v znení účinnom od 1. mája 1991 do 24. júna 1992, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/138/>.

⁵⁹ Šutajová, „Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti“, 76–77. Zákon č. 472/1990 Zb., v znení účinnom od 1. januára 1996 do 24. novembra 1990 do 28. decembra 1990, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/472/19901124.html>.

Zákon č. 517/1990 Zb., v znení účinnom od 19. decembra 1990 do 30. júna 1992, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/517/19901219.html>.

⁶⁰ Šutajová, „Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti“, 79–80.

Československa do Rady Európy, ale priznávala menšinám menej práv ako predtým platný ústavný zákon. Pozmeňujúce návrhy, ktoré mali za cieľ zaručiť Maďarom kolektívne práva boli zamietnuté a Listina bola prijatá v pôvodnej navrhovanej forme.⁶¹

V tomto období neprišlo k žiadnej radikálnej zmene v postavení maďarskej menšiny. Hlavné zmeny sa diali v súvislosti s prechodom k demokratickému zriadeniu a trhovému hospodárstvu. V menšinovej oblasti vyčnieva jazykový zákon, ktorý bol schválený v kompromisnej podobe. Dobrým krokom z hľadiska maďarskej menšiny bola reorganizácia verejnej správy a administratívneho usporiadania Slovenska. Najpozitívnejšou zmenou bolo zavedenie samosprávy na obecnej úrovni. K vytvoreniu druhého stupňa samosprávy však neprišlo. Miernym krokom späť bolo prijatie Listiny základných práv a slobôd na federálnej úrovni.

3.2 Obdobie 1992–1994

Vo voľbách v roku 1992 sa koalícia maďarských strán MKDH a Spoluzitie dostala do parlamentu, kde tvorila opozíciu voči vláde Vladimíra Mečiara tvorenej HZDS s podporou SNS. Po voľbách prišlo k posilneniu národne orientovaných strán reprezentovaných najmä dvoma vládnymi stranami. Nacionalizmus prítomný v slovenskej vláde ale aj spoločnosti vyvrcholil počas rozhodnutia o rozdelení Československa. Zástupcovia maďarských strán toto rozhodnutie nepodporili a vystupovali jednoznačne proti rozdeleniu. Samostatný slovenský štát vnímali ako hrozbu, ktorá by mohla priniesť asimilačné tendencie zo strany väčšinového národa.⁶²

Rok 1992 so sebou priniesol úlohu navrhnuť a schváliť ústavy novovzniknutých štátov. Ústava Slovenskej republiky sa tvorila a schvaľovala v časovej tiesni a stále vtedy ešte existovala možnosť, že nebude ústavou samostatnej SR ale len ústavou SR v rámci federácie. Proces formovania a schvaľovania ústavy ako základného zákona štátu, predstavoval obrovskú príležitosť pre zástupcov národnostných menšín. Ich cieľom bolo zakomponovať do ústavy, čo možno najrozsiahlejšie menšinové práva. Zároveň však bol proces kreovania ústavy príležitosťou pre národne orientované strany a poslancov, ako posilniť národný aspekt Slovenska. Medzi týmito dvoma vyhranenými názorovými skupinami stáli zástancovia občianskeho princípu, pre ktorých bola Ústava SR dokumentom

⁶¹ Orosz, „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“, 35–36. Ústavný zákon č. 23/1990 Zb., v znení účinnom od 8. februára 1991, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/23/19910208>.

⁶² Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku*, 145, 250–251.

dôležitým hlavne z hľadiska správneho nastavenia praktického fungovania štátu a ukotvenia demokratických princípov. Diskusia o postavení národnostných menšín a menšinových právach v rámci ústavy sa stala jedným z najviditeľnejších sporov, ktoré pri vytváraní Ústavy SR prebiehali.⁶³

Zástupcovia maďarských strán a maďarskej menšiny prišli s návrhom, podľa ktorého by sa celá jedna hlava Ústavy SR zaoberala menšinovými právami a postavením národnostných menšín na Slovensku. Táto požiadavka nebola naplnená. Časti Ústavy SR, ktoré sa zaoberajú postavením menšín vychádzali do značnej miery z Listiny základných práv a slobôd, ktorá predtým platila v Československu, a s ktorej znením mali zástupcovia maďarskej menšiny problém. Výsledný návrh, ktorý bol schválený, bol vo veľkej miere kompromisný a vychádzal z princípu občianskej spoločnosti. Menšinám síce text Ústavy nepriznával žiadne kolektívne práva ani autonómiu, ale na druhej strane nijakým spôsobom nespochybňoval občianske práva členov menšín ani nepriznával väčšinovému obyvateľstvu nadradené postavenie.⁶⁴

Samotné ustanovenia týkajúce sa postavenia menšín boli do značnej miery zhodné s ustanoveniami z Listiny. Podľa schváleného textu Ústavy SR nesmela byť príslušnosť k národnostnej menšine na ujmu žiadnemu občanovi. Vykonávanie menšinových práv nesmelo viesť k narušeniu teritoriálnej integrity Slovenskej republiky a diskriminácii ostatného obyvateľstva. Menšinové práva boli priznané len príslušníkom konkrétnych 12 menšín, z ktorých bola tá maďarská najväčšia. Príslušníci menšín mali podľa ústavy napríklad právo na všestranný rozvoj, rozvoj vlastnej kultúry, právo prijímať informácie vo vlastnom jazyku, združovať sa v národnostných spolkoch a združeniach alebo mať vlastné vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Konkrétna podoba realizácie a ochrany týchto práv mala byť spresnená zákonmi, ktoré nesmeli byť v rozpore s ústavou. Úradným jazykom, ktorý sa nazýval štátnym sa stala slovenčina, ale používanie menšinových jazykov bolo garantované podmienkami, ktoré mal ďalej upraviť príslušný zákon. Niektoré práva pre národnostné menšiny mohli vzniknúť prijatím medzinárodných dokumentov, ktoré sú nadradené štátnym zákonom.⁶⁵

⁶³ Orosz, „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“ 37–39.

⁶⁴ Orosz, „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“, 38–39. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v znení účinnom od 1. októbra 1992 do 4. augusta 1998, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/19921001.html>.

⁶⁵ Klaudia Marczyová, „Práva národnostných menšín v právnom poriadku Slovenskej republiky. (Ne)realizácia práv garantovaných príslušníkom národnostnej menšiny v Slovenskej republike“, in *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika II)*, eds. Jana Šutajová a Mária Ďurkiovská (Prešov: UNIVERSUM, 2008), 79–85.

Z ústavy plynuli národnostným menšinám aj ďalšie práva. Boli nimi napríklad právo na vyjadrovanie sa k zákonom, ktoré sa týkajú ich postavenia a právo účasti sa politického života vrátane vytvárania vlastných politických subjektov a kandidatúry vo všetkých typoch volieb v prípade splnenia zákonných požiadaviek, ktoré sú rovnaké pre všetkých občanov nehl'adiac na etnickú príslušnosť. Občania, ktorí sa hlásili k národnostným menšinám mali právo k prístupu k informáciám vo svojom jazyku.⁶⁶

Na základe tohto práva slovenská vláda financovala menšinové médiá. Okrem regionálnych menšinových médií vznikli aj relácie, programy a sekcie vo verejnoprávných médiách v jazyku národnostných menšín. Existovala aj možnosť prístupu k rozhlasovému a televíznemu vysielaniu a tlači z Maďarska. Štát podporoval aj rozvoj menšinovej kultúry v podobe financovania rôznych organizácií a kultúrnych inštitúcií ako sú divadlá, múzeá, knižnice, alebo kultúrne podujatia rôzneho charakteru. Špeciálnym právom bolo právo na vzdelanie v materinskom jazyku a teda v jazyku národnostných menšín. Pre maďarskú menšinu bolo dôležité vyučovanie všetkých predmetov v maďarčine a nie len vyučovanie maďarčiny ako druhého jazyka. Významnou požiadavkou bol aj vznik vysokej školy, na ktorej by sa vyučovalo v maďarskom jazyku, k čomu do roku 1998 neprišlo.⁶⁷

Zástupcovia maďarskej menšiny v parlamente s textom Ústavy SR nesúhlasili a predniesli niekoľko pozmeňovacích návrhov. Žiaden z nich však nebol prijatý. Veľkú nevôľu maďarských poslancov a odbornej verejnosti vyvolal text preambuly Ústavy SR, ktorá sa začína slovami „My národ slovenský“. Tieto slova boli pre veľkú časť Maďarov žijúcich na Slovensku neprijateľné. Následnú zmienku o národnostných menšinách „spoločne so zástupcami národnostných menšín a etnických skupín žijúcimi na území Slovenskej republiky“ nepovažovali za dostatočnú. Maďarskí poslanci prišli s návrhom aby sa preambula Ústavy SR začínala slovami „My občania Slovenskej republiky“, ktorý však nebol prijatý spolu s ostatnými pozmeňovacími návrhmi, ktoré zástupcovia tejto menšiny predložili. Ďalšou spornou pasážou preambuly je zmienka o práve národov na sebaurčenie, ktoré podľa zástupcov maďarských strán nebolo v prípade maďarskej menšiny naplnené. Pre nesúhlas s textom Ústavy SR maďarskí poslanci odmietli jej znenie podporiť a zdržali sa hlasovania. Ústava SR bola nakoniec schválená pohodlnou väčšinou 114 hlasov 1.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v znení účinnom od 1. októbra 1992 do 4. augusta 1998, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/19921001.html>.

⁶⁶ Marczyová, „Práva národnostných menšín v právnom poriadku Slovenskej republiky“, 79–85.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v znení účinnom od 1. októbra 1992 do 4. augusta 1998, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/19921001.html>.

⁶⁷ Marczyová, „Práva národnostných menšín v právnom poriadku Slovenskej republiky“, 82–83.

septembra 1992.⁶⁸

Okrem Ústavy SR boli vo volebnom období 1992–1994 prijaté dva zákony, ktoré sa priamo dotýkali postavenia a života národnostných menšín. Prvým z nich bol zákon o matrikách. Tento zákon umožňoval, okrem iného, ženám inej ako slovenskej národnosti zapísať a legálne používať svoje priezvisko bez koncovky slovenského prechýľovania. V maďarčine nemajú ženské priezviská žiadnu koncovku a sú zhodné s mužskými priezviskami. Druhým zákonom bol zákon o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín. Tento zákon umožnil označovanie obcí dopravnými tabuľami v jazyku národnostných menšín, ak táto menšina tvorila v danej obci viac ako 20 percentný podiel obyvateľstva. V úradných listinách a dokumentoch museli všetky obce naďalej používať výlučne označenie v štátnom jazyku. Keďže je maďarská menšina najväčšou menšinou na Slovensku, tento zákon povolil označenie veľkého množstva obcí na južnom Slovensku maďarskými názvami. Tieto dva zákony patrili medzi najdôležitejšie požiadavky Maďarov žijúcich na Slovensku, ktoré boli skutočne naplnené.⁶⁹

MKDH a Spolužitie prišli v decembri roku 1992 s návrhom ústavného zákona o právnom postavení národnostných menšín a etnických skupín, ktorý však nebol Národnou radou schválený. Týmto návrhom koalícia požadovala rozšírenie kultúrnej a školskej autonómie a vznik regionálnej samosprávy pre maďarskú menšinu. V rámci tejto požiadavky malo byť vytvorené nové územno-správne členenie republiky, ktoré by obsahovalo vznik regionálnych samospráv. Spolu s nimi, by vznikol aj celoštátny menšinový zastupiteľský orgán.⁷⁰

Všetky maďarské politické strany boli proti pôvodnému návrhu územného členenia, ktorý počítal so vznikom 7 vyšších územných celkov pretože len v jednom by mala maďarská menšina väčšie ako 20 percentné zastúpenie a nadpolovičnú väčšinu by nemala v žiadnom z nich. Svoj nesúhlas dávali verejne najavo v Národnej rade, v menšinovej tlači, dokonca apelovali na Radu Európy. Spolužitie a MKDH podporovali návrh, ktorý vypracovalo Združenie miest a obcí Žitného ostrova (ZMOŽO). Táto organizácia vznikla

⁶⁸ Orosz, „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“, 38–39. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v znení účinnom od 1. októbra 1992 do 4. augusta 1998, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/19921001.html>.

⁶⁹ Orosz, „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“, 39–40. Zákon č. 154/1994 Zb., v znení účinnom od 1. júla 1994 do 31. decembra 1994, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/154/19940701.html>. Zákon č. 191/1994 Zb. v znení účinnom od 29. júla 1994 do 30. októbra 1994, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/191/19940729.html>.

⁷⁰ Szarka, „Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny“, 99–100.

v roku 1992 a združovala obce a mestá nachádzajúce sa na Žitnom ostrove, ktoré sú tvorené väčšinou maďarským obyvateľstvom. MOS podporovala tzv. župný návrh, ktorým by bolo Slovensko rozdelené do 16 regiónov.⁷¹

Z iniciatívy ZMOŽO bola v tlači vyhlásená tzv. „Komárňanská výzva“, ktorá vyzývala na účasť na stretnutí, ktoré sa konalo v januári 1994, všetkých poslancov miestnej samosprávy, primátorov a starostov maďarskej národnosti. Spolužitie a MKDH konanie tohto zhromaždenia podporili. Hlavným cieľom zhromaždenia malo byť rokovanie o právnom postavení samospráv a ústavno-právnom postavení národnostných menšín. Záverečné dokumenty komárňanského zhromaždenia predstavujú komplexné požiadavky maďarskej menšiny vo všetkých oblastiach života a fungovania štátu. Zhromaždenie je vnímané ako najvýraznejšia politická iniciatíva Maďarov na Slovensku v 90. rokoch a predstavuje vrchol maďarského autonómneho hnutia v tomto období.⁷²

Zhromaždenie vyjadrilo nesúhlas s rozdelením Slovenska na 7 regiónov a požadovalo vytvorenie jedného alebo troch regiónov, v ktorých by Maďari tvorili väčšinu. Ďalej sa účastníci zhromaždenia zhodli na potrebe prijatia legislatívy, ktorá by jasne upravovala kompetencie samospráv, pretože vtedajšia právna úprava podľa nich nespĺňala európske normy. Preto žiadali aby sa Slovensko pridalo k Európskej charte miestnych samospráv. Slovenská vláda reagovala na požiadavky zhromaždenia negatívne. Jednoznačne odmietla akékoľvek zavádzanie kolektívnych práv pre menšiny. Argumentovala tým, že Slovensko je štát založený na občianskom princípe a každý občan má mať rovnaké individuálne práva a nikto nesmie byť zvýhodnený na základe svojej etnickej príslušnosti.⁷³

Slovenská verejnosť ani politici toto stretnutie neprijali dobre, pretože v ňom videli snahu Maďarov o potenciálnu autonómiu. Najväčším problémom zhromaždenia bola požiadavka na vytvorenie takzvane maďarskej provincie, čo mal byť jednotný územný celok so zvláštnym postavením na území obývanom maďarskou menšinou. Samotní predstavitelia maďarskej menšiny neboli jednotní a ich komunikácia v médiách ohľadom požiadaviek pre maďarskú menšinu bola chaotická. Raz sa objavili požiadavky len na kultúrnu a školskú autonómiu, inokedy aj na územnú samosprávu.⁷⁴

Vláda prejavila zámer vytvoriť vyššie územné celky, ale nie na princípe etnickom alebo národnostnom, ale na princípe geografickom, ekonomickom dopravnom

⁷¹ Šutajová, „Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti“, 81.

⁷² Szarka. „Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny“, 103–104.

⁷³ Šutajová, „Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti“, 81–82.

⁷⁴ Ibid.

a historickom, tak, aby sa tieto regióny mohli čo najlepšie rozvíjať. Návrh zástupcov maďarskej menšiny by podľa vlády viedol k izolovaniu Maďarov a mohol by znamenať krok k dezintegrácii Slovenska. Predseda MKDH Béla Bugár a predseda MOS László Nagy sa vyjadrili, že komárňanská výzva nemá viesť k územnej autonómii ale iba k autonómii v oblasti školstva a kultúry. Podľa predsedu Spoluzititia Miklósa Duraya komárňanský návrh požadoval rovnakú mieru samosprávy pre všetky regióny Slovenska a nie len pre regióny obývané Maďarmi.⁷⁵

Obdobie 1992–1994 bolo ovplyvnené rastúcim nacionalizmom a rozpadom Československa, ktorý vyústil do vytvorenia dvoch samostatných republík. Z hľadiska Maďarskej menšiny predstavoval slovenský štát hrozbu straty niektorých menšinových práv, preto nesúhlasili s rozpadom federácie. Dlhodobá požiadavka na vytvorenie vyššieho samosprávneho celku na území obývanom Maďarmi stále nebola naplnená. Dôležitú úlohu hralo v tomto období schválenie Ústavy Slovenskej republiky, do ktorej sa dostali niektoré formulácie, s ktorými zástupcovia maďarskej menšiny nesúhlasili. Pozitívne sa postavenia Maďarov dotklo schválenie dvoch zákonov (priezviská, označenie obcí). Základné požiadavky na školskú a kultúrnu autonómiu však naplnené neboli.

3.3 Obdobie 1994–1998

Vo volebnom období 1994–1998, v ktorom vytvorili vládu opäť strany HZDS a SNS prišlo k zhoršeniu právneho postavenia maďarskej menšiny ako aj k zhoršeniu slovensko-maďarských vzťahov. Treťou stranou vládnej koalície bolo Združenie robotníkov Slovenska (ZRS). Schválených bolo viacero zákonov, ktoré upravovali postavenie a práva národnostných menšín na území SR. Väčšinou išlo z pohľadu menšín o zmenu k horšiemu, pretože národnostné menšiny stratili časť svojich práv alebo prišlo k ich obmedzeniu.⁷⁶

Tretia vláda Vladimíra Mečiara sa snažila potláčať požiadavky maďarskej menšiny a zavádzať reštriktívne opatrenia v štyroch hlavných oblastiach. Jednou z nich bola jazyková politika, druhou bol konfrontačný postoj a vyostrovanie medzištátnych vzťahov s Maďarskom, treťou oblasťou bolo potláčanie maďarskej kultúry a štvrtou bola reorganizácia štátnej správy a územného členenia Slovenska. Táto politika reštrikcií a obmedzovania menšinových práv bola vedomou politikou vlády v snahe položiť základy pre asimiláciu Maďarskej menšiny na Slovensku.⁷⁷

⁷⁵ Ibid., 82–83.

⁷⁶ Orosz, „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“, 40–41.

⁷⁷ Szarka, „Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny“, 105.

Počas tohto obdobia prišlo k schváleniu niekoľkých zákonov, ktoré pomáhali plniť túto agendu. Jedným z takýchto zákonov bol napríklad zákon o rokovacom poriadku NR SR z roku 1996, ktorý zakazoval poslancom parlamentu vystúpiť v rozprave v jazyku národnostnej menšiny. Najdôležitejším zákonom bol zákon o štátnom jazyku SR z roku 1995, ktorý upravoval podmienky používania a ochrany štátneho jazyka a zrušil zákon o verejnom styku. Vo všeobecnosti obmedzoval používanie menšinových jazykov na území SR. Text zákona ukladal povinnosť viesť pedagogickú dokumentáciu výlučne v štátnom jazyku, čo sa prejavilo okrem iného tým, že školské vysvedčenia nesmeli byť v jazyku menšín. Ďalej zákon zakazoval vedenie mestskej alebo obecnej kroniky v inom ako štátnom jazyku.⁷⁸

Najradikálnejšou zmenou bolo zrušenie celého zákona, ktorý umožňoval používanie menšinových jazykov v úradnom styku v obciach v ktorých tvorili menšiny viac ako 20 % obyvateľstva. Svojimi ustanoveniami zákon o štátnom jazyku jednoznačne obmedzoval dovtedy platný rozsah menšinových práv. Obsahoval množstvo nejednoznačných ustanovení, ktoré mohli byť predmetom rôznych interpretácií. Jednou z nich bola aj podmienka ovládania štátneho jazyka v dostatočnej miere slovom aj písmom pre prijatie do pracovného pomeru alebo oprávnenie ministerstva kultúry vykonávať dohľad nad plnením podmienok plynúcich zo zákona a ukladať finančné sankcie osobám a firmám, ktoré ich porušili. Po jeho schválení sa skupina opozičných poslancov obrátila na Ústavný súd SR s žiadosťou o preskúmanie jeho znenia. Ústavný súd v roku 1997 rozhodol, že niektoré časti zákona sú v rozpore s Ústavou SR.⁷⁹

Nepriamo prišlo k zhoršeniu postavenia maďarskej menšiny aj schválením reformy územno-správneho členenia SR (zákon o územnom a správnom usporiadaní SR) a následnej zmeny v organizácii štátnej správy (zákon o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov) z roku 1996, ktorým predchádzala dlhotrvajúca a búrlivá diskusia. Prostredníctvom týchto dvoch zákonov boli zrušené všetky obvody a obvodné úrady a prišlo aj k zmene na okresnej úrovni. Konečný návrh priniesol zvýšenie počtu okresov z 38 na 79. Okrem týchto zmien prišlo tiež k opätovnému zavedeniu krajov

⁷⁸ Orosz, „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“, 40–41. Zákon č. 270/1995 Zb., v znení účinnom od 1. januára 1996 do 31. decembra 1996, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1995/270/19960101.html>.

Zákon č. 350/1996 Zb., v znení účinnom od 1. júla 1997 do 24. marca 1998, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/350/19970101.html>.

⁷⁹ Lajos Meszáros, „Československý (slovenský) ústavný systém“, in *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík (Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008), 150–151.

a krajských úradov. Slovensko sa po novom delilo na 8 krajov, na ktorých území mali pôsobnosť krajské úrady. Vznikla tak trojstupňová sieť štátnej správy. Obyvatelia, ktorí sa hlásili k Maďarskej národnosti tvorili v novom usporiadaní väčšinu len v okresoch Komárno a Dunajská Streda čo je v porovnaní s tým, že tvorili desatinu celkového obyvateľstva SR málo. Zároveň Maďari žili vo veľkom počte v piatich z ôsmich krajov a v žiadnom z nich netvorili väčšinu. Práve preto bol tento návrh pre zástupcov maďarskej menšiny neprijateľný, na čom trvali všetky maďarské politické strany. Samospráva na regionálnej úrovni do roku 1998 zavedená nebola.⁸⁰

V tomto období je vidieť jednoznačné zhoršenie postavenia maďarskej menšiny, ktoré plynulo z ideologického presvedčenia vládnych strán, ktoré nielenže boli protimaďarsky naladené, ale dokonca sa v nich prejavili autoritatívne sklony. K potláčaniu menšinových práv dochádzalo vo viacerých oblastiach s viditeľnou asimilačnou snahou. Zhoršenie situácie nastalo v oblasti jazykových práv národnostných menšín a negatívne sa maďarskej menšiny dotkla aj reorganizácia štátnej správy a administratívneho delenia. Počas tohto obdobia tiež prišlo k zvýšeniu polarizácie slovenskej spoločnosti. Dlhodobé ciele maďarskej menšiny v oblasti kultúry, školstva a samosprávy nemali šancu byť v tomto období zavedené.

4 Medzinárodný kontext: politika Maďarska, bilaterálne slovensko-maďarské vzťahy a medzinárodné záväzky týkajúce sa maďarskej menšiny na Slovensku

Maďarská politika sa začala v 80. rokoch 20. storočia meniť. Po nástupe Michaila Gorbačova a uvoľnení politickej situácie v sovietskom bloku sa Maďarsko snažilo emancipovať a osamostatniť svoju zahraničnú politiku od Sovietskeho zväzu. Maďarská zahraničná politika sa potom od pádu komunizmu až do roku 2002 riadila ucelenou doktrínou, ktorá sa opierala o tri hlavné strategické ciele, ktoré boli výsledkom širokého politického konsenzu a opierali sa o ňu všetky vlády v tomto období. Okrem jednoznačnej orientácie na Západ a snahy začleniť sa do integračného procesu to bola aj snaha o dobré

⁸⁰ Šutajová, „Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti“, 83. Zákon č. 221/1996 Zb., v znení účinnom od 24. júla 1996 do 31. decembra 1999, <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/221/>. Zákon č. 222/1996 Zb. v znení účinnom od 24. júla 1996 do 31. decembra 1996, <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/222/19960724.html>.

susedské vzťahy.⁸¹

Tretím a pre potreby tejto práce najdôležitejším princípom doktríny bola starostlivosť a ochrana maďarských menšín žijúcich mimo územia Maďarska spojená so spoluprácou Budapešti so zástupcami týchto menšín. Zodpovednosť Maďarska za Maďarov žijúcich v zahraničí bola dokonca zakotvená priamo v maďarskej ústave. Definované boli dva rozdielne záujmy Maďarska, a to, štátny a národný. Národný záujem bol chápaný širšie ako záujem štátny, prekračoval hranice Maďarska a zahŕňal riešenie problematiky národnostných menšín mimo územia Maďarska a ich väzby na materský národ.⁸²

Národná politika Maďarska sa niesla v znamení trianonskej traumy. Trianon bol v rámci vládnej politiky interpretovaný ako tragédia, nespravodlivosť a zločin spáchaný proti Maďarsku a Maďarom. Prítomná bola nostalgická sympatia k režimu Miklósa Horthyho a Maďarsko odmietalo uznať nemennosť hraníc. K potvrdeniu nemennosti hraníc so Slovenskom prišlo až s podpisom Základnej zmluvy v roku 1995. Ďalším aspektom národnej politiky boli neustále sa opakujúce obvinenia z maďarskej strany, že Slovensko nerešpektuje práva maďarskej menšiny, ktoré sa prejavili napríklad v kampani Maďarska proti uznaniu plného členstva Slovenska ako nástupníckeho štátu ČSFR v KBSE a v hlasovaní proti vstupu Slovenska do Rady Európy. Maďarsko bolo jediným štátom, ktorý nehlasoval za prijatie Slovenska.⁸³

Prvá etapa národnej politiky je spätá s prvou vládou Maďarska, ktorá vzišla zo slobodných volieb. Na jej čele stál József Antall zo strany Maďarské demokratické fórum (MDF), po maďarsky *Magyar Demokrata Fórum*. Vláda presadzovala takzvanú Antallovu doktrínu, ktorá hlásala, že bez zapojenia zahraničných Maďarov nie je možné vytvárať národnú politiku. Symbolom tohto obdobia sa stal Antallov výrok z mája 1990, ktorý zarezonoval aj v zahraničí. Predseda maďarskej vlády sa označil za premiéra 15 miliónov Maďarov, pričom v samotnom Maďarsku žilo v tomto období približne 10 miliónov obyvateľov. Toto vyjadrenie vyvolalo vlnu nevôle a búrlivú obrannú reakciu charakteristickú vystupňovaním protimaďarských nálad v okolitých krajinách, kde žili početné maďarské menšiny. Antall však odmietal akúkoľvek domácu i medzinárodnú

⁸¹ Šutaj, „Národnostná politika Slovenska a politika Maďarska k zahraničným Maďarom“, 25.

Peter Weiss, „K pôvodným politickým zákonom o zahraničných Maďaroch“, in *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika II)*, eds. Jana Šutajová a Mária Ďurková (Prešov: UNIVERSUM, 2008), 54–55.

⁸² Šutaj, „Národnostná politika Slovenska a politika Maďarska k zahraničným Maďarom“, 25.

⁸³ Weiss, „K pôvodným zákonom o zahraničných Maďaroch“, 55–56.

kritiku za svoje vyhlásenie.⁸⁴

Ďalším výrokom o tom, že Maďarsko nepodpísalo Trianonskú zmluvu so Srbskom ale s Kráľovstvom SHS, dal Antall jasne najavo, že otázka zmeny hraníc nie je ani naďalej pre Maďarsko uzavretou záležitosťou. Neskôr uviedol, že podobná situácia platí aj v prípade Slovenska. Na medzinárodnej scéne Maďarsko neustále pripomínalo právo národov na sebaurčenie, domáhalo sa vypísania referend, v ktorých by si obyvatelia sami zvolili, do ktorého štátu chcú patriť a požadovalo okrem individuálnych aj kolektívne práva pre maďarské menšiny žijúce v zahraničí. Nepodarilo sa mu však získať si dostatočnú medzinárodnú podporu pretože západné štáty začali tieto iredentistické snahy vnímať ako jeden z najväčších problémov pre udržanie stability v regióne.⁸⁵

Sociálno-liberálna vláda Gyulu Horna (1994–1998), predsedu Maďarskej socialistickej strany, po maďarsky *Magyar Szocialista Párt* (MSZP), priniesla zmenu v štýle vykonávania národnej politiky. Politika jeho vlády vo vzťahu k menšinám sa niesla v menej agresívnom a jednostrannom štýle. Vláda bola oveľa viac pragmatická a bola ochotná pristúpiť k rokovaniam s partnermi, ktoré viedli ku kompromisom. Ochrana maďarských menšín v zahraničí však naďalej ostávala jednou z hlavných priorít maďarskej zahraničnej politiky. Zmiernenie rétoriky nakoniec prinieslo podpísanie základných zmlúv so Slovenskom a Rumunskom, dvomi krajinami, v ktorých žili najpočetnejšie maďarské menšiny. Opozícia voči tejto vláde reprezentovaná hlavne stranou Zväz mladých demokratov, po maďarsky *Fiatal Demokraták Szövetsége*, skrátene Fidesz na čele s predsedom Viktorom Orbánom prevzala po Antalovi tvrdý a konfrontačný postoj a kritikou Hornovej vlády získavala cenné politické body. Orbán kritizoval Horna za nedodržiavanie troch pilierov zahraničnej politiky a za uprednostnenie štátnych záujmov pred záujmami národnými. Práve otázka postavenia zahraničných Maďarov sa stala jednou z hlavných tém volieb v roku 1998, ktoré priniesli víťazstvo Fideszu a vytvorenie vlády Viktora Orbána z predtým opozičných strán.⁸⁶

Aj napriek mnohým rozdielnym názorom na postavenie maďarskej menšiny na Slovensku a rôznym konfrontačným postojom zo strany vlád oboch štátov, zdieľalo Slovensko s Maďarskom mnoho spoločných záujmov. Na jednej strane stála snaha

⁸⁴ Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku*, 28–29.

⁸⁵ *Ibid.*, 32–33.

⁸⁶ Weiss, „K pôvodným zákonom o zahraničných Maďaroch“, 56–57.

V roku 1995 prišlo k premenovaniu Orbánovej strany na Fidesz – Maďarská občianska strana, po maďarsky *Fidesz – Magyar Polgári Párt* (*Fidesz – MPP*).

o integráciu do západnej infraštruktúry a na druhej strane bežné otázky plynúce čisto z geografickej situácie, pretože tieto štáty spoločne zdieľali najdlhšiu hranicu z pohľadu oboch štátov. Z tohto faktu vyplývala potreba zabezpečiť korektné a čo možno najpokojnejšie a najvýhodnejšie bilaterálne vzťahy.⁸⁷

K prvým pokusom o nadviazanie rokovaní o možnej spoločnej dohode došlo už počas roka 1992, avšak Slovensko odmietlo viesť rokovania s Maďarskom týkajúce sa maďarskej menšiny na Slovensku. Menšinovú politiku vnímalo ako výlučne vnútroštátnu záležitosť. V roku 1993 prišiel vtedajší francúzsky premiér Édouard Balladur s takzvaným Balladurovým plánom (Pakt stability v Európe), ktorý počítal s vytvorením priaznivého rámca pre urovnanie problematických otázok a sporov medzi postkomunistickými krajinami. Týkať sa mal hlavne vyriešenia územných sporov a problematiky postavenia národnostných menšín. V rámci tejto iniciatívy sa zintenzívnili aj rokovania medzi Slovenskom a Maďarskom, ktoré nakoniec vyústili do podpisu Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou známej ako Základná zmluva. Dohodu podpísali 19. marca 1995 v Paríži vtedajší predsedovia vlád oboch krajín Vladimír Mečiar a Gyula Horn, niekoľko dní predtým ako došlo k podpisu samotného Paktu stability.⁸⁸

Maďarský parlament nemal so schválením Základnej zmluvy žiadne problémy, učinil tak už 13. júna 1995. Problémy nastali pri schvaľovaní zmluvy slovenským parlamentom. Nejasnosti panovali pri jej interpretácii a situáciu neľahčili ani nové legislatívne zmeny prijaté v tomto období týkajúce sa menšinovej politiky. Veľký problém so znením zmluvy mala najmä SNS. Parlament nakoniec zmluvu schválil 18. marca 1996 s jednostranným dodatkom, ktorý jasne deklaroval že maďarská menšina na Slovensku nemá nárok na kolektívne práva ani územnú autonómiu. Samotný text zmluvy obsahoval odporúčania, princípy a časti právne nezáväzných dokumentov, ktoré predtým prijali medzinárodné organizácie ako OSN, KBSE alebo Rada Európy, a ktoré sa týkali práve otázky postavenia národnostných menšín a ľudských práv všeobecne.⁸⁹

Medzi základné princípy obsiahnuté v dohode patrilo uznanie, že menšinová politika štátov nie je čisto ich vnútroštátnou záležitosťou. Tento bod predstavoval značný posun a ústupok zo strany Slovenska, ktoré dovtedy tvrdilo, že menšinová politika je výsostne

⁸⁷ Driessen, „A new turn in Hungarian-Slovak relations?“, 4.

⁸⁸ Ibid, 5–6.

⁸⁹ Ibid., 6–8.

záležitosťou daného štátu. Podľa textu zmluvy je príslušnosť k menšine osobnou voľbou každého človeka a nemala by z toho plynúť žiadna diskriminácia ani perzekúcia. Pre príslušníkov menšín má platiť rovnosť pred zákonom a rovnaká právna ochrana ako pre väčšinové obyvateľstvo. Členovia menšín majú podľa zmluvy právo slobodne vyjadriť, zachovávať a rozvinúť svoju etnickú, náboženskú a jazykovú identitu a chrániť a rozvíjať svoju kultúru. Podľa textu dohody nesmela byť menšina predmetom násilnej asimilácie a minority mali mať právo vytvárať vlastné spolky a organizácie. Členovia menšín mali mať právo vyjadriť svoj názor a zapojiť sa do správy, ktorá sa ich dotýka, na národnej aj lokálnej úrovni. Špeciálnu pozornosť dostalo používanie jazyka menšín. Menšinový jazyk smel byť podľa dohody používaný v neobmedzenej miere súkromne aj verejne, v úradnom styku podľa príslušnej štátnej legislatívy. Zmluva obsahovala aj garanciu dvojjazyčných geografických názvov a možnosti študovať v menšinovom jazyku.⁹⁰

Ochrana práv národnostných menšín nie je len vnútroštátnou záležitosťou konkrétnych štátov ale aj predmetom medzinárodných dohôd a zmlúv. Menšinové práva sa stali súčasťou ľudských práv a ich ochrana nadobudla medzinárodný rozmer. Slovensko ako suverénny štát prijalo niekoľko medzinárodných zmlúv, dohôd a dohovorov, ktoré sa zaoberajú ľudskými právami a s tým súvisiacimi právami národnostných menšín. Niektoré z nich sú záväzné, iné majú odporúčací charakter. Medzinárodné právo nepredpisuje jednotlivým štátom ako implementovať záväzky plynúce z medzinárodných dokumentov.⁹¹

Existujú dve hlavné koncepcie – monistická a dualistická. Slovensko sa prikláňa k monistickej koncepcii. Ústava SR prikazuje orgánom rešpektovať všetky práva a povinnosti plynúce z medzinárodných dokumentov. Záväzky plynúce z týchto dokumentov sú preto na území Slovenska záväzné bez potreby vypracovania príslušnej legislatívy v rámci právneho poriadku Slovenska. Podľa v 90. rokoch platnej legislatívy boli všetky medzinárodné dokumenty, ktoré boli riadne ratifikované a vstúpili do platnosti, a ktoré prisudzovali občanom väčší rozsah práv ako domáce právne predpisy automaticky nadradené týmto predpisom.⁹²

⁹⁰ Ibid., 8–37.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č 11/1997 Zb., v znení účinnom od 24. apríla 1997, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1997/115/19970424>.

⁹¹ Ladislav Orosz, „Práva národnostných menšín a etnických skupín v medzinárodných dokumentoch a ich implementácia do právneho poriadku Slovenskej republiky“, in *Národnostná politika na Slovensku po roku 1989*, ed. Štefan Šutaj (Prešov: UNIVERSUM, 2005), 24–25.

⁹² Ibid., 22–23.

Monistická koncepcia vychádza z teórie nedeliteľnosti práva, kedy medzinárodné dokumenty, ktoré boli riadne schválené, ratifikované a vstúpili v platnosť sú plnohodnotnou súčasťou právneho poriadku daného štátu bez potreby vypracovania ďalšej príslušnej legislatívy na štátnej úrovni. Dualistická koncepcia

Menšinové práva sú obsiahnuté v medzinárodnoprávných dokumentoch, ktoré sa zaoberajú ľudskými právami. Väčšinou sa jedná o multilaterálne dokumenty podpísané viacerými stranami. Tieto dokumenty sa delia na dve kategórie. Prvou kategóriou sú univerzálne zmluvy o ľudských právach, do ktorej patria dva dokumenty. Jedným z nich je Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd Rady Európy, ktorý je na území Slovenska platný od roku 1992. Druhým dokumentom je Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach OSN, ktorý je na území Slovenska platný od roku 1976. Do druhej kategórie patria dokumenty špeciálne orientované na práva národnostných menšín. Jedným z takýchto dokumentov je Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín Rady Európy, ktorý bol ratifikovaný v roku 1995 a do platnosti vstúpil v roku 1998.⁹³

Okrem medzinárodnoprávných dokumentov existujú aj medzinárodné dokumenty politickej povahy. Tieto dokumenty nie sú z hľadiska právneho systému záväzné, keďže neboli vydané v zbierke zákonov a Ústavný súd SR nemôže rozhodovať s prihliadnutím na ne. Medzi takéto dokumenty patrí Všeobecná deklarácia ľudských práv OSN alebo Záverečný akt KBSE. Medzi dokumenty, ktoré sa priamo týkajú menšinových práv patria Deklarácia Valného zhromaždenia Spojených národov o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám, Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č 1201 z roku 1993 alebo Dokument z kodanskej schôdzky KBSE o ľudskej dimenzii z roku 1990. Z podpisu týchto dokumentov nevyplýva právna povinnosť implementovať ich obsah do právneho poriadku štátu ale možno z neho vyvodit' politický záväzok daného štátu tak učiniť a prijať legislatívne opatrenia, ktoré by obsah týchto dokumentov uvádzali do praxe, prípadne neprijímať opatrenia, ktoré by boli v rozpore s ich obsahom.⁹⁴

Záver

Z predchádzajúceho textu vyplýva, že politická reprezentácia maďarskej menšiny sa stala po roku 1989 etablovanou súčasťou slovenskej politickej scény, na ktorej vznikli tri relevantné politické subjekty zastupujúce túto menšinu. Tieto strany sa síce ideologicky líšili

vychádza z teórie, že medzinárodné a domáce právo sú dve odlišné sféry a všetky záväzky plynúce z medzinárodných dokumentov automaticky neplatia pre právny poriadok štátu a je nutné ich previesť do právneho poriadku daného štátu vypracovaním príslušnej legislatívy na štátnej úrovni.

⁹³ Ibid., 24–25.

⁹⁴ Ibid., 26–27.

a dokázali oslovovať cieľových voličov v rôznej miere, avšak dôležitejšou charakteristikou týchto strán, ako ideologické zameranie, bola pre maďarských voličov jednoznačná orientácia na túto menšinu spojená s presadzovaním čo najrozsiahlejších menšinových práv. Z tohto dôvodu sa najpopulárnejšou stranou stalo Spolužitie.

Už od začiatku sa prejavovala potreba spolupráce maďarských strán, pretože pri samostatnom postupe by sa len ťažko dostali do parlamentu vďaka volebnému kvóru. Strany Spolužitie a Maďarské kresťanskodemokratické hnutie preto do každých volieb postupovali spoločne. Maďarská nezávislá iniciatíva sa spočiatku orientovala na spoluprácu s väčšinovou stranou Verejnosť proti násiliu, čo jej prinieslo pozície vo vláde. Napriek tomu bola popularita tejto strany nízka, čo sa odrazilo do neúspechu v parlamentných voľbách v roku 1992, už pod názvom Maďarská občianska strana.

Dôležitým okamihom bolo rozhodnutie všetkých maďarských strán o spoločnom postupe vo voľbách v roku 1994, ktoré sa ešte viac prehĺbilo v roku 1998, kedy prišlo dokonca k zjednoteniu týchto strán do jedného subjektu. Týmto krokom dokázali maďarské strany pretaviť svoju podporu do najväčšieho možného zastúpenia v Národnej rade. Potvrdila sa vlastnosť maďarských voličov preferovať politické strany podľa etnického princípu. Rovnako sa potvrdilo, že samotné strany kládli väčší dôraz na to, že zastupujú maďarskú menšinu, ako na svoje ideologické presvedčenie, keďže dokázali vytvoriť politickú dohodu napriek odchýlkam vo svojich programoch.

Na programovej úrovni neprišlo behom skúmaných rokov k väčším zmenám, aj keď so silnejúcou spoluprácou sa začali politické požiadavky maďarských strán k sebe približovať. Najdôležitejšie body, ktorými boli školská a kultúrna autonómia alebo regionálna samospráva zostávali po celý čas ústredným motívom politického snaženia maďarských politických strán.

Postavenie maďarskej menšiny prešlo po roku 1989 vývojom, ktorý sa líšil v závislosti od jednotlivých časových období. Hlavným faktorom determinujúcim túto situáciu bola menšinová politika vlád, ktorá do veľkej miery závisela od ideologického zamerania vládnych strán a priorít, ktoré si tieto vlády určili.

V období do roku 1992 bola hlavnou oblasťou politického záujmu ekonomická transformácia a budovanie základných demokratických inštitúcií. V rámci tohto procesu sa z hľadiska maďarskej menšiny dá považovať za úspech napríklad dosiahnutie lokálnej samosprávy. Niektoré ďalšie zmeny neboli vnímané ako úspech, napríklad schválenie jazykového zákona alebo prijatie Listiny základných práv a slobôd, ale neznamenali ani

zásadné zhoršenie situácie.

V nasledujúcom období sa hlavnou témou politického života stal osud federácie. Silnejúci nacionalizmus vyvrcholil v rozpad Československa, s čím Maďari na Slovensku nesúhlasili. Strata federálnych záruk a vznik národného štátu Slovákov predstavovali hrozbu zhoršenia postavenia. Garanciu svojho postavenia sa zástupcovia Maďarov žijúcich na Slovensku snažili presadiť do Ústavy Slovenskej republiky. Tieto snahy však neboli vo väčšej miere vypočítané a samotný text ústavy negarantoval Maďarom žiadne kolektívne práva.

Napätie medzi Slovákami a Maďarmi v politike vyvrcholilo v období tretej vlády Vladimíra Mečiara v rokoch 1994–98. Otvorený protimaďarský postoj vlády, hlavne zo strany Hnutia za demokratické Slovensko a Slovenskej národnej strany spolu s autoritárskymi tendenciami jej predsedu sa premietli do veľkej polarizácie slovenskej spoločnosti. Postavenie maďarskej menšiny sa v tomto období zhoršilo. Boli obmedzené jazykové práva a administratívna reforma znamenala rozdelenie menšiny do viacerých územných a správnych celkov, v ktorých väčšinou tvorili menšinu.

Zbližovanie opozičných strán v snahe zabrániť rozpadu demokracie a právneho štátu vyústilo do porážky Vladimíra Mečiara vo voľbách v roku 1998. Následná vládna koalícia obsahovala aj Stranu maďarskej koalície, ktorá vznikla spojením troch maďarských strán. Rok 1998 teda predstavuje zmenu v smerovaní menšinovej politiky na Slovensku.

Na postavenie maďarskej menšiny na Slovensku vplývala aj medzinárodná situácia. Slovensko sa stalo členom niektorých medzinárodných organizácií ako je napríklad Rada Európy. S členstvom v týchto organizáciách súviseli aj podpisy medzinárodných dokumentov, ktoré obsahovali ustanovenia v oblasti práv etnických menšín.

V neposlednom rade na maďarskú menšinu vplývala aj blízkosť materského štátu. maďarsko-slovenské vzťahy boli v tomto období vyhrotené a definované sporom o postavenie maďarskej menšiny na Slovensku. Maďarské vlády brali podporu maďarských menšín za hranicami štátu ako jednu zo svojich priorit. Napriek prijatiu takzvanej Základnej zmluvy však k úplnej náprave bilaterálnych vzťahov v tomto období neprišlo.

Celkovo je možné povedať, že v sledovanom období neprišlo k naplneniu zásadných požiadaviek maďarskej menšiny ako je už spomínaná kultúrna a školská autonómia alebo druhý stupeň samosprávy. Do roku 1994 bolo prijatých niekoľko zákonov, ktoré istým spôsobom zlepšili postavenie maďarskej menšiny, avšak neboli nijako zásadné. Odlišný trend je možné pozorovať po roku 1994, kedy prišlo k viditeľnému výšieniu napätia a k

zhoršení postavenia maďarskej menšiny na Slovensku.

Summary

Political representation of the Hungarian minority became a relevant political actor in Slovakia's politics after 1989. Three main Hungarian political parties were found. These parties were different in ideology, but for the Hungarian minority was more important the ethical aspect of the parties and the fact, that these parties advanced the minority rights agenda. The political party Coexistence became the most successful of the three.

The cooperation of the Hungarian parties was important from the very beginning to pass the electoral threshold. Coexistence and the Hungarian Christian Democratic Movement cooperated in every election. Hungarian Independent Initiative cooperated with the Slovak party Public Against Violence and gained some positions in executive. Despite this fact, the support for this party was lower than the support of the remaining two parties.

The decision of cooperation of all three Hungarian parties in 1994 was an important step to maximise the potential of parties which was even extended in 1998 when all three parties integrated into one political subject. With closer cooperation, the programmes of the parties became more similar. The important programme issues, such as cultural and educational autonomy and regional self-governance remained the key demands.

The position of the Hungarian minority in Slovakia developed and was dependent on the ideology of actual governmental parties, as well as, on public opinion. Until 1992 the emphasis was put on the economic transition and democratic institution building. The Hungarian minority achieved some of their most basic goals, such as the use of minority language, but did not reach the broader demands.

In the following period, the growing nationalism culminated into the separation of Czechoslovakia. Hungarians were against the separation because they feared the Slovak national state. The guarantee of collective minority rights was not included in the new Constitution of the Slovak Republic.

In 1994 the nationalist and authoritarian government led by Vladimír Mečiar advocated an openly anti-Hungarian agenda. The position of the Hungarian minority began to deteriorate. Linguistic rights were no longer guaranteed and the reform of the administrative system of Slovakia caused the division of the Hungarian population into many units.

The situation of the Hungarian minority was influenced also by the international

environment and the proximity of the Hungarian state. Hungarian governments considered the concern for the Hungarian minorities abroad as one of the most important issues. The position of the Hungarian minority was influenced also by the effort of Slovakia to participate in international organizations, such as the Council of Europe, which brought the necessity of implementation of international documents into the Slovak legal system.

Overall, can be said, that the key demands of the Hungarian minority remain during the 1989–1998 period unfulfilled. After promising the first half of the '90s, the position of the Hungarian minority in Slovakia deteriorated after the year 1994.

Použitá literatúra

Primárne zdroje

Dekret presidenta republiky č. 5/1945 Zb., v znení účinnom od 23. mája 1945,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/5/>.

Dekret presidenta republiky č.33/1945 Zb., v znení účinnom od 10. augusta 1945 do 8. júna 1949, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/33/19450810.html>.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č 11/1997 Zb., v znení účinnom od 24. apríla 1997, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1997/115/19970424>.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v znení účinnom od 1. októbra 1992 do 4. augusta 1998, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/19921001.html>.

Ústavný zákon č. 23/1990 Zb., v znení účinnom od 8. februára 1991, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/23/19910208>.

Zákon č. 138/1991 Zb., v znení účinnom od 1. mája 1991 do 24. júna 1992,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/138/>.

Zákon č. 154/1994 Zb., v znení účinnom od 1. júla 1994 do 31. decembra 1994,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/154/19940701.html>.

Zákon č. 191/1994 Zb. v znení účinnom od 29. júla 1994 do 30. októbra 1994,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/191/19940729.html>.

Zákon č. 221/1996 Zb., v znení účinnom od 24. júla 1996 do 31. decembra 1999,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/221/>.

Zákon č. 222/ 1996 Zb. v znení účinnom od 24. júla 1996 do 31. decembra 1996,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/222/19960724.html>.

Zákon č. 270/1995 Zb., v znení účinnom od 1. januára 1996 do 31. decembra 1996,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1995/270/19960101.html>.

Zákon č. 346/1990 Zb., v znení účinnom od 28. augusta 1990 do 15. januára 1992,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/346/19900828.html>.

Zákon č. 350/1996 Zb., v znení účinnom od 1. júla 1997 do 24. marca 1998,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/350/19970101.html>.

Zákon č. 369/1990 Zb., v znení účinnom od 6. septembra 1990 do 23. novembra 1990,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/369/19900906.html>.

Zákon č. 428/1990 Zb., v znení účinnom od 25. októbra 1990 do 31. decembra 1995,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/428/19901025.html>.

Zákon č. 472/1990 Zb., v znení účinnom od 1. januára 1996 do 24. novembra 1990 do 28.
decembra 1990, [https://www.slov-lex.sk/pravne-](https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/472/19901124.html)
[predpisy/SK/ZZ/1990/472/19901124.html](https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/472/19901124.html).

Zákon č. 517/1990 Zb., v znení účinnom od 19. decembra 1990 do 30 júna 1992,
<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/517/19901219.html>.

Sekundárne zdroje

Benža, Mojmir. „Dve koncepcie národnostnej politiky“. In *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*, ed. Štefan Šutaj. Prešov: UNIVERSUM, 2005, 100–109.

Brouček, Stanislav et al. „Základní pojmy etnické teorie“. *Český lid* 78, č. 4 (1991): 237–257, [https://www-jstor-](https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/42701038.pdf?refreqid=excelsior%3AAdd746388923726975235eecacafb9955)
[org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/42701038.pdf?refreqid=excelsior%3AAdd7463889237269](https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/42701038.pdf?refreqid=excelsior%3AAdd746388923726975235eecacafb9955)
75235eecacafb9955 (stiahnuté 30. apríla 2021).

Driessen, Bart. „A new turn on Hungarian-Slovak Relations? An overview of the Basic Treaty“. *International Journal on Minority & Group Rights* 4, č. 1 (1996): 1–40,
[https://www-jstor-](https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/24674576.pdf?refreqid=excelsior%3Ad8aa4e64c1cb59f92315f6da168c41d3)
[org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/24674576.pdf?refreqid=excelsior%3Ad8aa4e64c1cb59f9](https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/24674576.pdf?refreqid=excelsior%3Ad8aa4e64c1cb59f92315f6da168c41d3)
2315f6da168c41d3 (stiahnuté 30. apríla 2021).

Eller, Jack David. „Ethnicity, Culture, and "The Past"“. *Michigan Quarterly Review* 36, č.

4 (1997): nestránkový formát, <http://hdl.handle.net/2027/spo.act2080.0036.411> (stiahnuté 1. mája 2021).

Hamberger, Judith. „Strana maďarskej koalície v slovenskej vláde“. In *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, 119–136.

Irmanová, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis international, 2005.

Kopa, Ondřej. „Postavení politických stran maďarské národnostní menšiny ve slovenském stranickém systému“. *Středoevropské politické studie* 10, č. 2/3 (2008): 233–254, <https://www-ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=219549> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Kymlicka, Will. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights of Multiculturalism*. Oxford Clarendon Press, 1996.

Labuda, Dušan. „Maďarské politické strany na Slovensku v parlamentných voľbách v rokoch 1990-2006“. In *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*, eds. Štefan Šutaj a kol. Prešov: UNIVERSUM, 2008, 61–74.

Maďari.sk. „Čo je národ a kto je jeho členom“. Naposledy upravené 15. marca 2013. <http://madari.sk/otazky-a-odpovede/madari-na-slovensku/co-je-narod-a-kto-je-jeho-clenom> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Marczyová, Klaudia. „Práva národnostných menšín v právnom poriadku Slovenskej republiky. (Ne)realizácia práv garantovaných príslušníkom národnostnej menšiny v Slovenskej republike“. In *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika II)*, eds. Jana Šutajová a Mária Ďurková. Prešov: UNIVERSUM, 2008, 78–92.

Marušiak, Juraj. „The Nationalizing Processes in Slovakia 1969–1988: The Case Study of Hungarian Minority“. *Central European Papers* 3, č. 1 (2015): 88–107, <https://www-ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=567147> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Meszáros, Lajos. „Československý (slovenský) ústavný systém“. In *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József

- Fazekas a Péter Hunčík. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, 137–154.
- Mihálik, Jaroslav a Juraj Marušiak. „The Dynamics of Slovak-Hungarian Relations – The Shift from Language Issues to Legal and Symbolic Questions“. *Baltic Journal of Law & Politics* 7, č. 1 (2014): 128–148, <https://www.sciendo.com/article/10.2478/bjlp-2014-0008> (stiahnuté 30. apríla 2021).
- Nelaeva, Galina. „Hungarian-Slovak Cold War and the Question of Hungarians Abroad in Hungary-Slovakia Relations“, *Romanian Journal on European Affairs* 9, č. 3 (september 2009): 65–79, http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/revista/RJEA_Vol9_No3_Septemb_09_pt_site.pdf (stiahnuté 30. apríla 2021).
- Öllös, László. „Programy maďarských strán“. In *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, 59–88.
- Orosz, Ladislav. „Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnostnej menšiny“. In *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*, eds. Štefan Šutaj a kol. Prešov: UNIVERSUM, 2008, 31–51.
- Orosz, Ladislav. „Práva národnostných menšín a etnických skupín v medzinárodných dokumentoch a ich implementácia do právneho poriadku Slovenskej republiky“. In *Národnostná politika na Slovensku po roku 1989*, ed. Štefan Šutaj. Prešov: UNIVERSUM, 2005, 22–35.
- Orosz, Ladislav. „Vývoj ústavného systému Slovenskej republiky v rokoch 1993-2007 a ústavno-politické aktivity politickej reprezentácie maďarskej menšiny“. In *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Historické, politologické a právne súvislosti)*, eds. Jana Šutajová a Mária Ďurkovská. Prešov: UNIVERSUM, 2007, 21–31.
- Petőcz, Kálman. „Úvod k slovenskému vydaniu“. In *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, 13–18.
- Poláčková, Zuzana. „Maďarská menšina v procese transformácie po roku 1989: typológia prechodu od partikulárneho k občianskemu“. *Studia Politica Slovaca* 8, č. 2 (2015): 22–40, <https://www.ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=303700> (stiahnuté 30. apríla 2021).

2021).

Srb, Vladimír. *Obyvateľstvo Slovenska 1918 – 1938*. Bratislava: Infostat, 2002, <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/slov1918.pdf> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Szarka, László. „Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny. Činnosť maďarských strán na Slovensku v rokoch 1989 – 1998“. In *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*, eds. József Fazekas a Péter Hunčík. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, 89–116.

Šutaj, Štefan. „Maďarská menšina v Slovenskej politike po roku 1989“. In *Národnostná politika na Slovensku po roku 1989*, ed. Štefan Šutaj. Prešov: UNIVERSUM, 2005, 93–101.

Šutaj, Štefan a Zlatica Sáposová. „Národnostná politika Slovenska a politika Maďarska k zahraničným Maďarom“. In *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*, eds. Štefan Šutaj a kol. Prešov: UNIVERSUM, 2008, 18–30.

Šutajová, Jana. „Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti“. In *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*, eds. Štefan Šutaj a kol. Prešov: UNIVERSUM, 2008, 75–85.

Weiss, Peter. „K pôvodným politickým zákonom o zahraničných Maďaroch“. In *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika II)*, eds. Jana Šutajová a Mária Ďurkovská. Prešov: UNIVERSUM, 2008, 54–63.

Wolff, Stefan. „'Bilateral' Ethnopolitics after the Cold War: The Hungarian Minority in Slovakia, 1989-1999“. *Perspectives on European Politics & Society* 2, č. 2 (2001): 159–195, <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/pdf/10.1080/1570585018458758?needAccess=true> (stiahnuté 30 apríla 2021).

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Dávid Kováč
E-mail:	76084751@fsv.cuni.cz
Studijní obor:	Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	Letní semestr 2019/2020
Semestr a školní rok ukončení práce:	Letní semestr 2020/2021
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. David Emler, Ph.D.
Vedoucí práce:	PhDr. Jiří Kocián
Název práce:	Politické aspekty postavenia maďarskej menšiny na Slovensku v rokoch 1989–1998
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Pád komunistického režimu v Československu v roku 1989 a následná politická a spoločenská zmena priniesli rozmrazenie otázky postavenia národnostných menšín a s tým súvisiacich menšinových práv. Maďarská menšina, ako najpočetnejšia a najlepšie organizovaná menšina v Československu získala priestor na svoju politickú reprezentáciu, ktorá požadovala väčší rozsah menšinových práv. Oproti týmto snahám stál silnejúci nacionalizmus, ktorý rozdeľoval spoločnosť a politickú scénu, a ktorý vyústil do rozpadu Československa. V nasledujúcom období sa k moci na Slovensku dostali nacionalistické strany s autoritárskymi tendenciami, čo malo za následok, že požiadavky maďarskej menšiny v tomto období nielenže neboli naplnené, ale prišlo dokonca k zhoršeniu jej postavenia.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	V priebehu spracovania bakalárskej práce prišlo k spresneniu jej cieľa a časového vymedzenia. Pôvodne sa bakalárska práca mala zaoberať porovnaním postavenia maďarskej menšiny na Slovensku pred rokom 1989 a po tomto roku. V súčasnosti je časové vymedzenie zúžené len na obdobie po roku 1989. Cieľom práce je priblíženie politických aspektov postavenia maďarskej menšiny s dôrazom na politické strany, zastupujúce túto menšinu a ich programy a požiadavky a na menšinovú politiku slovenských vlád s ohľadom na maďarskú menšinu. Všetky zmeny boli vykonané z dôvodu zúženia vymedzenia témy s cieľom jej podrobnejšieho a detailnejšieho spracovania. V závislosti na zmene tematického vymedzenia práce prišlo aj k zmene názvu práce.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	Úvod 1. Vymedzenie pojmov a kontext maďarskej menšiny na Slovensku 1.1. Vymedzenie pojmov 1.2. Kontext maďarskej menšiny na Slovensku 2. Maďarské politické strany na Slovensku a ich program 2.1. Obdobie od pádu komunizmu po rozpad federácie 2.2. Obdobie tretej vlády Vladimíra Mečiara 3. Politika slovenských vlád v oblasti menšinových práv 3.1. Obdobie 1989–1992 3.2. Obdobie 1992–1994 3.3. Obdobie 1994–1998 4. Medzinárodný kontext Záver
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):	Brouček, Stanislav et al. „Základní pojmy etnické teorie“. <i>Český lid</i> 78, č. 4 (1991): 237–257, https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/42701038.pdf?refreqid=excelsior%3Add746388923726975235eecacafb9955 (stiahnuté 30. apríla 2021).

Driessen, Bart. „A new turn on Hungarian-Slovak Relations? An overview of the Basic Treaty“. *International Journal on Minority & Group Rights* 4, č. 1 (1996): 1–40, <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdf/24674576.pdf?refreqid=excelsior%3Ad8aa4e64c1cb59f92315f6da168c41d3> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Fazekas, József a Péter Hunčík, eds. *Maďari na Slovensku (1989 – 2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej Únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008.

Irmanová, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis international, 2005.

Kopa, Ondřej. „Postavení politických stran maďarské národnostní menšiny ve slovenském stranickém systému“. *Středoevropské politické studie* 10, č. 2/3 (2008): 233–254, <https://www-cccol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=219549> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Marušiak, Juraj. „The Nationalizing Processes in Slovakia 1969–1988: The Case Study of Hungarian Minority“. *Central European Papers* 3, č. 1 (2015): 88–107, <https://www-cccol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=567147> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Mihálik, Jaroslav a Juraj Marušiak. „The Dynamics of Slovak-Hungarian Relations – The Shift from Language Issues to Legal and Symbolic Questions“. *Baltic Journal of Law & Politics* 7, č. 1 (2014): 128–148, <https://www.sciendo.com/article/10.2478/bjlp-2014-0008> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Poláčková, Zuzana. „Maďarská menšina v procese transformácie po roku 1989: typológia prechodu od partikulárneho k občianskemu“. *Studia Politica Slovaca* 8, č. 2 (2015): 22–40, <https://www-cccol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=303700> (stiahnuté 30. apríla 2021).

Šutaj, Štefan a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: UNIVERSUM, 2008.

Šutaj, Štefan, ed. *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Prešov: UNIVERSUM, 2005.

Šutaj, Štefan, ed. *Národnostná politika na Slovensku po roku 1989*. Prešov: UNIVERSUM, 2005.

Šutajová, Jana a Mária Ďurkovská, eds. *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Historické, politologické a právne súvislosti)*. Prešov: UNIVERSUM, 2007.

Šutajová, Jana a Mária Ďurkovská, eds. *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika II)*. Prešov: UNIVERSUM, 2008.

Wolff, Stefan. „'Bilateral' Ethnopolitics after the Cold War: The Hungarian Minority in Slovakia, 1989-1999“. *Perspectives on European Politics & Society* 2, č. 2 (2001): 159–195, <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/pdf/10.1080/1570585018458758?needAccess=true> (stiahnuté 30 apríla 2021).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		